

asi

ASSEMBLY SUPPORT INITIATIVE
NEWSLETTER

Subat 2005, Nr 15
Ö Z E L S A Y I

KOSOVA'DA "PAXLINGUISTICA" YADOĞRU?

Editörden

Bu sayı, ASİ Bülteni'nin özel sayıdır. Değişik topluluklar ve değişik dillere sahip olan kişiler aleni enstitülere girmeyi hedeflerken, çok diller kültürünün ve pratiğinin geliştirilmesi herşeyden çok önemlidir. 2005 yılı Kosova'nın geleceği için karaverici bir yıldır. Standardların gerçekleştirilmesi için ortak çabalar harcanmaktadır. Standardların gerçekleştirilmesi doğrultusunda çok sayıda uzmanın katılması ve yardımda bulunması beklenmektedir. ASİ Bülteni'nin bu özel sayısı, Kosova enstitülerine, kamu çalışanlarına, topluluk temsilcilerine, sivil toplum ve medya temsilcilerine sunulan uzmansal öğütler içermektedir.

14 ve 15 Eylül 2004 tarihinde, Kosova AGİT Misyonu, Geçici Özyönetim Enstitüleri ile (GÖE) işbirliği yaparak, "Kosova'da Pax Linguistica'ya doğru? Kosova Topluluklarının Dil Hakları" Kosova'da dil haklarının gerçekleştirilmesi konusunda bir konferans tertipledi. Konferansta sunulan sunumların temel konusunu, bir toplum içerisinde karşılıklı anlaşma, tolerans ve bütünleşmenin aracı olan dil çeşitliğinin ilettilmesinin önemi idi. Kosova topluluklarının dil haklarının temin edilmesi, Kosova Stanardlarının Gerçekleştirilmesi Planı (KSGP) ile de saptanmış bulunmaktadır. Bu ASİ Bülteni sayısının amacı, Kosova'da dil siyasetinin gerçekleştirilmesi ile ilgili tartışmaların sürdürülmesi ve "ileriye doğru götürülen yolun gösterilmesi" – var olan çözümlerin belirlenmesi ve önerilerin sunulmasından ibarettir.

Konferansa, diğerleri arasında, azınlık hakları ve azınlık dilleri uzmanlarından, Avustralya Murdoch Üniversitesi İnsan Hakları ve Uluslararası Hukuk Öğretim Görevlisi Dr. Fernand de Varennes de katıldı ("Azınlıkların talep ettiği haklar ve bunun gerçekleşmesi yönünde hükümetin elindeki imkânları arasında dengenin sağlanması" adlı yazıya bakınız). Kendisi bu konu üzerine yapmış olduğu çalışmaları ile tüm dünyada ün kazanmıştır.

Kosova topluluklarının kendi dil haklarını gerçekleştirmelerinde karşılaştıkları temel sorunlar arasında, yazılı bilgiler temin etme ve merkezi ile belediye düzeyinde Kosova enstitüleri ile irtibat kurmakta karşılaşmakta oldukları sorunlar oluşturmaktadır. Çeviri/naklen çeviri hizmetlerinin olmayışı ve GÖE görevlilerinin yeterince çaba harcamamaları, en sık ortaya atılan sorunlardı. Bunun yanı sıra Kosova'nın bazı sokaklarında, yollarında azınlık dilleri üzere işaretlerin olmayışı (Sırpça ve bazı yerlerde diğer azınlık dilleri üzere işaretlerin olmayışı) azınlık topluluklarını çok kızdırmakta, bunun bir teknik sorunu olduğu gibi bir siyaset sorunu olarak da belirtilmektedir.

Konferansta varılan sonuca göre, azınlık topluluklarının dil sorunları uygulanması gereken yasal çerçevenin uygulanmamasından kaynaklanmaktadır. Bunun yanı sıra uygulanmakta olan yasanın gerektiği şekilde anlaşılmasından ileri gelmektedir.

Bu bültende yer alan üç yazı konferansta vurgulanan dil siyasetinin gerçekleştirilmesiyle ilgili konuları incelemektedir – yasa tasarılarının tercüme edilmesindeki süreçler ("Çeviride kaybolanlar" ya da üç dilin tek bir yasama dili olması nasıl sağlanabilir' yazısına bakınız), belediyeler tarafından dil siyasetinin acil olarak gerçekleştirilmesi ("Belediye çalışmalarında dil siyasetinin gerçekleştirilmesi" yazısına bakınız), bir kişinin kendi ana dili üzere eğitim görmesi hakkının temin edilmesi doğrultusunda hükümet tarafından kapsayıcı bir yaklaşım ihtiyacı ("Multietnik bir eğitim") yazısına bakınız.

Yukarıda adı geçen her yazı belirlenmiş olan sorunların doğrudan doğruya görüşülmesine ilişkin önerileri sunmaktadır. Bu öneriler tüm Kosova'da geniş kapsamlı olan dil siyasetinin nasıl bir şekilde gerçekleştirilmesini açıklayan girişimi içeren üç yazı ile tamamlanmış bulunmaktadır. Ayrımcılığa Karşı Yasa bir olumlu örnek sayılarak dil haklarının gerçekleştirilmesi doğrultusunda nelerin yapılması gerektiği örneğini vermektedir ("Ayrımcılığa Karşı Yasanın – Özel Sektöre Getirilmesi" adlı yazıya bakınız). Dr De Varennes kendi yazısında diğer ülkelerde başarılı olarak kanıtlanan hükümet dil siyasetini açıklayarak dört rehber ilkedden oluşan "formülü" sunmaktadır ("Azınlık hakları talepleri ve Hükümet yedekleri arasında dengenin sağlanması) adlı yazıya bakınız. Son yazı Kosova'da dil kullanımına değin kapsamlı bir Yasanın iyi taraflarını inceleyen bir yazıdır ("Dil Kullanımında Yasa Elemanları" adlı yazıya bakınız)

Ümit ediyoruz ki sunmuş olduğumuz analizleri, dil haklarına değin yasa tasarısı önerisini ve diğer önerileri faydalı bulacaksınız. Her zaman olduğu gibi bu defa da öneri ve uyarılarınızı bekliyoruz.

*Franklin De Vrieze,
ASI Ko-ordinatörü.*

‘Çeviride kaybolanlar’ ya da üç dilin tek bir yasa dili olmasını nasıl sağlamalıyız

Çeviride görülen büyük sorunlar yasama sürecini zorlaştırmaktadır. İngilizce, Arnavutça ve Sırpça olarak yapılması gereken kanun metinlerinde görülen önemli farklılıklar – kanunların anlamını bozmakta, karışıklıklara neden olmakta ve kanunun başarılı bir şekilde gerçekleştirilmesini zorlaştırmaktadır. Bunun temel nedeni kalfiyeli çevirmenlerin olmaması (İngilizce için), politik yönden yeterince angaje olmama (Sırpça çevirilerde), efikas olmayan çeviri prosedürleri ve ”yasama sürecinde görülen ivedilik”. Önerilen kısa süreli çözümler çeviri hizmetleri alanındaki çalışmaları düzeltebilir, İngilizce olarak yapılacak olan çevirilerde dış hizmetlerden yararlanma ve kullanılmakta olan hukuk terimlerinin standardlaştırılması, bu yönde olası çözümler arasında yer almaktadır. Ortasüreli vadede GÖE’lerin kamu hizmetlerde çalışan tüm personelin resmi dilleri öğrenmelerine dair dersler düzenlemesi öngörülmelidir. İngilizce yapılacak olan çeviri ihtiyaçları asgari bir düzeye indirilmelidir. Uzun süreli bir dönemde çeviri ve naklen tercüme enstitüsünün açılması gerekir.

Ulrich Steinle , Merkezi Hükümete destek Timi, AGİT Kosova Misyonu Program Görevlisi
Senad Šabović, Merkezi Hükümete destek Timi, AGİT Kosova Misyonu Program Görevlisi

Kanunların hazırlanması süreçlerinde yasa metinlerinin tercüme edilmesi acil olarak düzeltilmelidir. Çokdilliliğin temin edilmesi, Geçici Özyönetim Enstitülerinin (GÖE) çalışması açısından kilit bir önem taşımaktadır. Çokdillilik, Kosova’da üç resmi dilin varolmasından kaynaklanmaktadır: Arnavutça, Sırpça ve İngilizce. Diğer dil topluluklarının kabarık bir sayıda bulunduğu belediyelerde diğer dillerin de resmi olması için pek de ayan olmayan yasa hükümleri vardır. Demek oluyor ki çok dillerin tüm idare ve administrasyon alanında kullanılması yasa ile ayarlanmış bulunmaktadır.¹

Ama, tüm resmi diller üzere bazı yasa hükümlerinin kullanılması ve uygulanması çok zordur. Kosova Meclisi’nin 2001-2004 ilk görev süresi içerisinde hazırlanmış olduğu yasa tasarıları, değiştirgeler ve diğer yasa metinlerin tercümelere çok sayıda boşluklar ve yanlışlar vardır. Örneğin, yapılan değerlendirmelere göre, yasa tasarılarının Mecliste görüőülmeleri sırasında sunulan önerilerin % 60-80’inin, kullanılan dil yüzünden temel kanun fıkralarına ait olmadığı ortaya çıkmaktadır. Önerilen

yasa tasarılarının önemli olan yönlerini görüőecek yerde, milletvekilleri, yasa metinlerinin üzerinde dil düzeltmeleriyle uğraştıkları durumda u örneğin kaynakların yanlış yönde kullanılmasını oluşturduğu ayan olarak ortaya çıkmaktadır.

Etnik topluluklar arasında ilişkiler söz konusu iken Kosova’daki politik durumun hâlâ çok sıcak olması, Meclis ne diğer enstitülerin çalışmalarına da yansımaktadır. Bu durumda, yasa metinlerinin çevrilmesinde beliren sorunlar politik faktörlerden ziyade ‘teknik’ sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu olgudan hareket metnin devamında, yasaların tercüme edilmesi sırasında görülen daha büyük sorunlara kısa bir şekilde değinerek, bu sorunun çözümü için kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli çözümleri saptamaya çalışacağız.

Yasama sürecinde hangi dil soruları belirlemektedir?

Temel sorunlardan biri GÖE’lerde henüz kalfiyeli çevirmen ve tercümanların varolmayışından kaynaklanmaktadır. Politikten çok teknik bir eksiklik örneğini oluşturan bu somut yetersizlik, özellikle İngilizceden apılmış olan çevirilere ve Sırpçaya

Kosova Meclisi toplantısı (ilk mandat-görev süresinde)

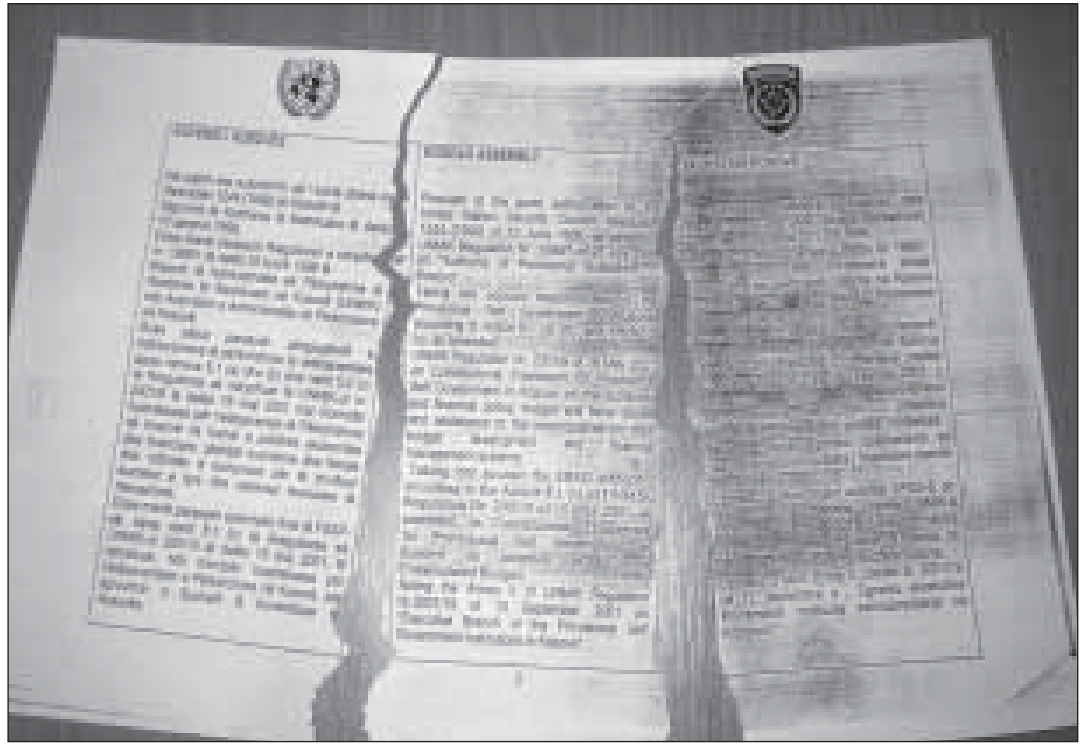
yapılan çeviri kapasitelerine kalfiyeli ve profsyonel tercüme aittir. Daha doğrusu güzel çeviri yapacak kişilerin sayısı azdır. hizmetlerine Kosova’da çok Bunun yanı sıra GÖE’lerde az miktarda rastlanmaktadır. Kosova Konsolide Bütçesinin Öğrenim görmüş ve hukuk (KKB) sağladığı maaşlar, sayısı alını tanyan İngiliz dilinden az olan ve çeviri yapacak olan

¹⁾ Bu yazıda , Arnavutça, Sırpça ve İngilizce olarak yapılan hukuk çevirilerinde görülen zorluklara değineceğiz. Ama Meclis Yönetmelięi gibi GÖE’nün temel dokümanının diğer dillere, örnek olarak Türkçeye çevrilmemesi şaşırtmaktadır.

hukukçuların ilgisini çekmesini pek beklenemez.

Bu yüzden İngilizce için kalifiyeli olan çevirmenlerin çoğu GÖE/Meclis çatısı altında değil, diğer uluslar arası örgütlerde çalışmaktadırlar. Diğer yandan yasa tasarılarının çoğu İngilizce olarak hazırlanmakta ya da bu dili konuşan kişilerin etkisi altında yazılmaktadır (örnek olarak kanunların yazılması için kurulan uluslara rası çalışma grubu uzmanları), bu metinler ise sonra Arnavutça ve Sırpça'ya GÖE'lerin tercüme hizmetleri tarafından tercüme edilmektedir. Bunun sonucu olarak İngiliz dili üzere yazılmış olan orjinal metinlerin çevirileri sık sık gereken kaliteye sahip değildir ve onlarda dil hataları vardır. Bazı yanlışlar ise tercüme yoluyla diğer bir resmi dile bile geçmektedir. Bunun devamı olarak ise Arnavutça olan bu metni orjinal bir metin olarak kullanan çevirmenler, bu metinde görülen yanlışları Sırpça'ya tercüme ederken onları aktarmaktadırlar.²

Sırpça'ya yapılan tercümelelerde söz iken, GÖE'lerde neden bu kadar sorunun olduğu ile ilgili ayan bir durum değerlendirmesi yoktur. Çünkü 25 yaşından daha yaşlı olan Kosovalıların büyük bir sayısının Sırpçayı iyi derecede bildikleri tahmin edilmektedir. Bu durumda çeviri ile ilgili sorunlar teknik değil, politik bir boyut almaktadır. Çatışma döneminden bu yana yasama sürecinde gereken iletişimde Sırpçanın kullanılması politikalarında bir isteksizlik ve yetersizlik görülmektedir. Kanun tasarılarının Sırpça tercümeleleri birçok durumda gayet kalitesizdir. Örnek olarak Ayrımcılığa Değin Kanun tercümesinin çok kalitesiz olması yüzünden Sırp milletvekilleri, onun içeriği yüzünden değil, yanlış tercüme edilmesi yüzün-

Kötü bir çeviri aynı yasanın "aynı-identik" şekillerini vermektedir. Bunun anlamı da "çeviride kaybolanlar" olmaktadır.

den bu yasa tasarısını kabul etmemişlerdi. Buna rağmen, politik kararlılığın hatırı sayılır bir şekilde düzeltilmesi şartıyla, Kosova Konsolide Bütçesi koşullarında bile profesyonel Arnavutça-Sırpça tercümelelerini yapacak ve hukukçu olan yeterli sayıda yetenekli Sırp çevirmenlerinin olduğunu belirtmek gerekir.

Kapasite yetersizliği yanı sıra ve bazı durumlarda politik isteksizlik yüzünden kaynaklanmasına rağmen, var olan tercüme hizmetlerinde etkili bir tercüme işinin çıkması yönünde yetersizlik gözlenmektedir. Örneğin, yasa tasarılarında yapılan değişiklikler Meclis kurullarında ya da yasa tasarılarına değin çalışma gruplarında onaylanmışsa, onlar değiştirgenin önerilmiş olduğu dil üzere kaydedilmiştir. Ama sık sık bu değişikliklerin sözü

geçen aynı yasa tasarısının diğer dil şekillerine tercüme edilmedikleri ve entege edilmedikleri örneklerine rastlanmaktadır. Bunun sonucu olarak yasa tasarısı yasama sürecinden geçtikten sonra sadece bir yasa tasarısı değil, üç farklı yasa tasarısı ortaya çıkmaktadır ve bu üç dil şeklinin içerikleri oldukça farklılıklar içermektedir. Bu sorun tercüme hizmetleri idare kadrosunun düzeltilmesiyle ve tasarı süreci çerçevesi içerisinde daha iyi süreçlerin sağlanması ile giderilebilir. Son zamanlarda bu alanda bir ilerlemenin kaydedilmesi cesaret vericidir.

En nihayet 'yasaların çıkarılmasında acelelik' denilen süreçte – yani hükümet ve meclisin yasaları hazırlamaları ve gereken sürece koymaları işlemleri – bazan sadece yasa içeriğini düzeltilmesi için değil, kötü yapılan tercümenin

düzeltilmesi içindir. Yukarıda da belirtildiği gibi, Meclis'te getirilen yasa tasarılarında yapılan değişikliklerin çoğu yasa tasarısı içeriğinden çok, kullanılan dile ilişkindir. Tüm yasama sürecinde daha fazla bir zamanın sağlanması durumunda, daha kaliteli onaylanmış yasalara sahip olabileceğimiz kanıtlanabilir. Çünkü çeviri kalitesinin artırılmasıyla, Meclis'in görüşülmekte olan yasa tasarılarına ait önemli konular ile uğraşması için daha fazla zamanı olacaktır.

Olası çözümler nelerdir?

Sözü geçen boşluklar konusunda düşünürken, bu sorunların çözümü için kısa vadeli, orta vadeli ve uzun vadeli politik amaçları öneriyoruz.

Kısa süreli dönemde Kosova Meclisi'nde ve diğer geçici özyönetimsel enstitülerde çeviri

²⁾ Bu konuyla ilgili, Genel Sekreter Özel Temsilcisine kanun tasarılarının ilan edilmesi için kanun tasarısının İngilizce verziyonunun GÖE tarafından sunulmasını öngörmektedir. İngiliz dilinde hukuk belgeler için «yerel» bir gereksinme mevcut olmadığı için her kanun tasarısının İngiliz dili üzere hazırlanması yükünün GÖE'lere yüklenmesi belki de doğru değildir. Ancak bu başka bir sorunu oluşturmaktadır.

hizmetlerinin çalışmalarının düzeltilmesi gerekmektedir. Bu yönde atılacak olan ilk adım çeviri kalitesinin kontrol edilmesine ilişkin mekanizmanın – çeviri lektörlüğünün yapılması - ve standar işlemlerin kullanılmasına gidilebilirdi (değişik dillere tercüme edilen kanun tasarılarıdaki değişikliklerin nasıl izlenmesi gerekir).

İngilizceye yapılacak olan çevirilerde söz iken, GÖE dışta temin edilen çeviri hizmetlerini angaje edebilirler. Belçika’da olduğu gibi neden çeviri hizmetleri dış ya da özel şirketler tarafından yerine getirilmiş olmasın? Özel şirketler daha sık, daha ucuz ve daha profesyonel çeviri hizmetlerini sunabilirler. Çünkü onlar Kosova bütçesi ile olanaklı olmayan profesyonel bir İngilizce çevirisini de ödeyebilecek durumdadırlar.

Kullanılmakta olan hukuk terimlerinin standardlaşması amacıyla hukuk sözlüklerinin ve büyük sözlüklerin kullanılmasıyla çeviriler daha başarılı olabilir. İngilizce olarak Meclis üyesine bazan üye bazan da milletvekili denilmesi büyük bir şaşkınlık yaratılmaktadır. Şu anda AGIT’ in Kosova Mısyonu (Merkez idaresine destek ekibi) İngilizce, Arnavutça ve Sırpça olarak hazırlanacak olan hukuki deyimlerin standardlaşmasında kullanılacak olan böyle bir sözlüğün hazırlanması üstünde çalışmaktadır.

Orta süreli bir dönemde, GÖE, tüm aleni işçilerin (memurların), işverenin temin edeceği dil kurslarına katılmalarını planlaştırabilir: Arnavut memurlara Sırpça ve İngilizce dil kursları yanı sıra, Sırp memurların Arnavutça dil derslerine ait kurslar örgütlenebilir. Diğer hedeflerden biri İngilizce tercümenin temin edilmesinin asgari bir düzeye indirgenmesidir, çünkü İngilizce tercümanların

yetersizliği yüzünden böyle bir şey GÖE’ler için ilave bir yükü oluşturmaktadır.

Bu şekilde GÖE’ler çerçevesinde İngilizce, Arnavutça ve Sırpçaya uzmansal ve hukuk alanında çeviri yapabilecek kaynakların oluşmasını hedef alan uzun vadeli strateji konusuna varılmaktadır. Avrupa standartlarına göre hukuk malzemelerini tercüme edebilecek çevirmenlerin temin edilmesi yönünde ne tür eğitim yöntemlerine başvurulmalıdır? Aslına bakılırsa, şimdiye kadarki dönemde tercüme ve çevirmenlerin işlerini denetleyen ve tasdiklayan hiç bir yetkili otorite Kosova’da mevcut değildi. Tek dillerin hakim olduğu toplumlarda dahi, örneğin bir Almanya’da, tercümanlık mesleğine ait kadro yetiştiren okul ve fakülteler vardır. Orada eğitim gören öğrenciler geniş kapsamlı tercüme testleri yaptıktan ve daha sonra bu testler ilgili bakanlık tarafından kabul edildikten sonra mezun olup diplomalara sahip olmaktadır. Elbette ki böyle bir enstitü Kosova için çok yararlı olurdu. Profesyonel tercüman ve memurlara eğitim sağlayıp onları yetiştirecek bu tür bir enstitü – örneğin Kosova tercüme ve tasdik enstitüsünün açılması, var olan durum gözönünde bulundurulursa mantıklı olduğu kadar bir ihtiyaç ve gereksinim olarak da ortaya çıkmaktadır. GÖE, Avrupa’da geçerli olan aquis communautaire’yi resmi olarak kabul etmek durumuna geldikten sonra, kanunların profesyonel olarak tercüme edilmesini yapacak kadroların önemi artmış olacaktır.³ Böyle bir enstitü, uluslar arası standartlara göre tercüman ve çevirmenler için yetkili bir otorite görevini de üstlenerek, bu personel kamu enstitüler yanı sıra özel kesim ve yabancı yatırımcılara da hizmet etmiş olurdu.

Temel görevi profesyonel çevirmen ve tercümanlara eğitim ve gereken belgelerin verilmesi olan bu enstitü diğer yararlı görevleri de üstlenmiş olurdu: GÖE’lere doğrudan ve kaliteli tercüme temin etmesi yanı sıra iki ayrı dilde mevcut olan yürürlükteki kanun arasında farklılıkların belirdiği durumlarda uzmansal yardım sunmuş olurdu.

Dillere ait enstitünün kurulması fikri 2004 yılında ortaya atılmıştı. Böyle bir fikrin kabul edilmesi durumunda GÖE’leri desteklemeye hazır olan donatörler de mevcuttu. Gerçekten de tercüme ve çevirmen enstitüsünün açılmasına gidilirse, hazırlıklara bir an önce başlanmalıdır. Çünkü birinci nesil profesyonel tercüman/çevirmenin çıkabilmesi için uzun bir eğitimden geçmeleri gerekmektedir. Zira kanunların tercüme edilmesi sözkonusu olunca burada yıllarca zamanın geçmesi gerekir.

Yapılan tercümeelerde gözlenen eksiklikler ve onların kalitesiyle ilgili yapılan bu değerlendirme ve gözlem Kosova Meclisi’ne sunulan destek ve onunla yapılan değişik türdeki danışma etkinlikleri sonucu ortaya çıkmasına rağmen, GÖE’lerde mevcut toplam durum hakkında ayrıntılı bir tabloyu vermeyi amaçlamadığımızı belirtmemiz gerekir.

Bu sorunun ne kadar güncel olduğunu bir örnekle göstermek istiyoruz: Çalışma Müfetişliği Kanun Tasarısı’nın Arnavut dili üzere olan verziyonunda çalışma müfetişleri (inspektor) yerine sözde ‘çalışma inektlerinden’ bahsetmekteydi. Böyle bir yanlış belki de Meclis prosedüründe herhangi bir dil değişikliği ile düzeltilmiş olabilir veya belki de «tercüme sırasında kaybolmuştur» bu yüzden de onun gerçekleştirmek zorunda olan esntitülere bundan böyle de başağrısı yaratmaktadır.

OMiK Tercüme Bölümü çalışırken görülüyor

³ Almanya’da yapılan tahminlere göre toplam kanunların % 50 – 70’lik bölümü Berlin’de değil, Brüksel’de yazılmaktadır.

Belediyelerde dil siyasetinin gerçekleştirilmesinin değerlendirilmesi

Belediye çalışmalarında bir yandan resmi dillerin standartlara göre uygulanmasında belli bir yere kadar ilerleme kaydedilirken, Kosova'da mevcut topluluk mensupları kendilerine yasa ile tanınan hakları bütünlüklü olarak gerçekleştirme durumunda değiller. Bunun nedenleri arasında belediye yetkililerinin yürürlükte olan yasayı gerektiği gibi anlamamaları, çeviri hizmetlerinde yetersiz işçi sayısı, kalfiyeli işçi sayısı yetersizliği, uygun olmayan teknik olanaklar ve belediyelerde çalışmakta olanların gerektiği düzeyde politik isteklerinin olmamasından kaynaklanmaktadır. Belediye yetkilileri, zorluklarla karşılaşmakta olan topluluklar ve uluslararası toplulukların ortaklaşa olarak alabilecekleri birkaç önlem doğrudan doğruya sorunu çözebilir.

İlk önce belediye yetkililerinin yürürlükte olan yasayı bütünlüklü olarak kullanmaya başlamaları dil standartlarına uyumlu olarak uzunsürel bir etkinlikte bulunmalarını temin etmek için geleceği planlaştırmaları gerekir. Topluluklar da aktif olarak kendi dil haklarının tanıtımı amacıyla var olan yasal ve enstitüsel araçlardan yararlanmalıdırlar. Bunu yanı sıra uluslararası topluluğun kendi politik mevkiinden yararlanarak dil standartlarının kullanımını eleştirel bir şekilde incelemek ve bu yönde çaba harcamalıdır. Bu da KSGP'nin bir parçasıdır.

Anna Stoyanova, İnceleme ve rapor sunma Bölümü, Demokratikleşme Bölümü tarafından hazırlanmıştır.

Belediye idarelerinde dillerin uygulanmasına değin Yasanın gerçekleştirilmesinde son zamanlarda ilerlemeler kaydedilmiştir. Ama daha da başarılı olması için daha çok şeylerin yapılması gerekmektedir. Yerel yetkililer tarafından dil siyasetinin ne denli gerçekleştirildiği ile ilgili raporun sunulması ve bu raporun belediye düzeyindeki OMİK Demokratikleşme Bölümü (DB) tarafından 2004 yılının Ağustos ayında gerçekleştirilen inceleme sonuçlarına önemli yer verilecektir. İnceleme, Kosova belediyelerine dil siyasetinin ne denli gerçekleştirildiğinin Kosova belediyelerinde Özyönetimin gerçekleştirilmesine dair 2000/45 UNMİK Kuralının diller yasasının gerçekleştirilmesine değin 9. bölümüne göre hazırlanmış ve daha çok yapılacak işin olduğu sonucuna varmıştır.

İnceleme sonuçları Ocak - Şubat 2004 tarihli Dil Standartlarının Uyumlaştırılmasına değin Çalışma Grubu'nun eleştirel bulgularını ve sonuçlarını desteklemektedir.¹ Aynı zamanda Raporda gösterilen olumlu gelişme belediye yetkililerinin 9. fıkrada yer

alan ihtiyaçları gerçekleştirmeleri doğrultusundaki hazırlıklarının da bir göstergesidir. Belirlenmiş olan sorunların büyük bir kısmını tüm ilgili diller üzere resmi evrakların yayınlanmaması olduğu gibi tüm istenen diller üzere resmi işaretlerin olmaması gibi beliren sorunlar ve ertelemeler oluşturmaktadır. Var olan sorunların nedeni teknik ve politik karışımı niteliklerden kaynaklanmaktadır. Tercüme yapacak olan teknik hizmetlerin olmaması, tercüman personeli sayısının az olması, kalfiyeli tercümanların olmaması ve yeterli olmayan yedekler, bu sorunlara neden olan temel güçlüklerdir. Bunun yanı sıra yerel resmi görevliler tarafından uygulanmakta olan yasanın gerektiği şekilde anlaşılması ve dil hakları konusuna karşı politik bir öncelik verme isteksizliği de gözlenmektedir.

I. Şimdiki durumun gözden geçirilmesi

Yapılan inceleme, belediyelerin 2000/45 UNMİK Kuralının dillere değin 9. fıkrasındaki ihtiyaçlar ile uyumlu olduğunu göstermekte-

Kamenicë/Kamenica'da 3 dil üzere doğru yazılmış olan resmi belediye işareti.

dir. OMİK Demokratikleşme temsilcilerinin belediyelerde diller kullanımının ne şekilde gerçekleştirildiğiyle ilgili yapmış oldukları değerlendirmeler "çok iyi"den "(bir yere kadar) memnun edici" ve "memnun edici değil" olarak değişmektedir. Belediyelerin üçte ikisinin belediyedeki yetkililerin dil ihtiyaçlarını karşılamaları için hazırlıklı olduklarını belirtmeleri memnun edici bir gelişmedir.

Yetkililer sık sık belediyelere ait Kosova Standartlarının

Gerçekleştirilmesine dair olan ihtiyaçların bir an önce yerine getirilmesi kapsamında, resmi görevlilerin dil siyaseti ile neyin düşünüldüğünü anlamalarında zorluklarla karşılaşmaktadırlar. Çok defa resmi görevlilerin iyi niyetine rağmen teknik zorluklar, finansi ve insan yedekleri yetersizliği bu uyumun başarılı bir şekilde sağlanmasının temel engellerini oluşturmaktadır.

Diğer durumlarda yerel yetkililer bu istemlere-ihyaçlara cevap ver-

¹) Dil Standartları Uzlaşma Çalışma Grubu 15 Ocak 2004 tarihinde oluşturuldu. Grup, AGİT, UNMİK Topluluklar Ofisi, UNMİK Topluluklar ve Geridönüş Ofisi, Başbakanlık ve Kamu İşleri Bakanlığı temsilcilerinden oluşmaktadır. Çalışma Grubu, Kamu otoriteleri tarafından dil standartlarının uygulamasındaki uyumsuzluk konularını görüşti. Bununla ilgili Çalışma Grubu şöyle bir karara vardı: "dil serbest olarak kullanılması ve bu alanı düzenleyen yasal istemlerin karşılanması, en iyi durumda bir pasiflik, en kötü durumda ise yadırgamayışı arz etmektedir". Teknik engeller, insan kaynakları ve finansi araç eksikliği bu yönde kronik bir engeli oluşturmaktadır. Buna rağmen, bunun engellenmesinde kritik noktayı, yetkililerin dil politikaları alanında gerçek bir çaba harcamak için ilgi göstermemeleri oluşturmaktadır.

medikleri takdirde onların gerçekleştirilmesi doğrultusunda gereken eylemler yapılmış değildir. En nihayet şu anda mono-etnik olan belediyelerde ya da bir veya iki etnik topluluğun çoğunluğu oluşturduğu belediyelerde yetkililer dil ihtiyaçlarının suni/yada gereksiz olduğunu, böyle bir dil hizmetleri için istemin olmadığını ve bu neden yüzünden onların bu görevi reddettiklerini belirtmektedirler.

9. fıkranın bireysel alt fıkralarının gerçekleştirilmesine bakılırsa, o, birkaç modeli içermektedir. Tüm belediye tüzükleri 2000/45 UNMIK Kuralı'nın 9.5 fıkrasına göre² dillerin kullanılmasına dair bazı hükümlerin kullanılmasına yer verirken, onların sadece bazıları aynı bölümden istendiği gibi "anlaşılır hükümlerdir". Bunun sonucu olarak incelikli ve ayan talimatlar olmadığı yüzünden hükümlerin çoğu dil kullanımı konusuna gereken bir yaklaşım sergilemekten uzaktır.

Belediye organları ile yapılan sözlü iletişimde hiçbir sorun belirmemiştir, çünkü belediyenin resmi görevlilerinin büyük bir kısmı en azından iki dili konuşmaktadırlar, ve tüm topluluklar üyeleri ile etkili iletişim ve irtibat kurmaya hazır olduklarını ifade etmişlerdir. Aynı zamanda Arnavut veya Sırp olmayan topluluk temsilcilerinin kendilerinin ana dili olmayan bir dilde iletişim kurmak zorunda kaldıklarını da vurgulamak gerekir. Belediye Meclisleri (BM) toplantıları genelde Kural ile öngörüldüğü gibi Arnavutça ve Sırpça olarak yapılmaktadır.

Multietnik bir belediye olan Prizren'de Arnavutça, Sırpça ve Türkçe olarak yazılmış olan bir yol işareti.

Belediye Meclisi üyelerinin toplantılarda konuşulanları bütünlüklü olarak anlamaları sağlanmış bulunmaktadır. Çoğu örnekte simültan çevirinin temin edilmediği için misafir katılımcıların mevcut olduğu durumlarda güçlüklerle karşılaşmaktadırlar. Komite toplantıları da aynı ilke üzere "etkili iletişim" esasınca tertiplenmektedir, buna rağmen bazı durumlarda yasal gereksinimlere uymamaktadır³.

Simültan tercüme ve resmi evrakların Arnavutça ile Sırpça, "gerektiği zaman" diğer diller üzere yapılmasında farklılık gözlenmektedir. Büyük gecikmeler yanı sıra, tercüme komple değildir ve bir topluluğun kendi girişimi üzere tercüme hizmetlerine başvurması gerekmektedir. "Gerektiği zaman" ibaresi altındaki çeviriler genelde Arnavut veya Sırp olmayan topluluk-

lara aittir ve "talep" edildikten sonra gerçekleşir, bazan da benzeri çeviri yöntemi resmi diller için uygulanır.

Arnavut ve Sırp dilleri olmayan ve daha küçük toplulukların dil haklarının gerçekleştirilmesi özel bir önemi gerektirmektedir. 2000/45 Kuralı belediyelerde yaşamakta olan toplulukların kendi isteklerine göre dil tercihini yapmaları konusunda ayan olmadığı için değişik şekilde yorumlanmasına yol açmaktadır⁴. Böyle bir durumun sonucu olarak bu topluluklar Prizren dışında zaman zaman Priştine'de de 9.2 ve 9.3 fıkralarına göre hizmet görmekteyler. Sık sık ileriye sürülen nedenler arasında azınlık topluluklar sayısının az olduğu, onların bu iki resmi dilden birini bildiklerine işaret edilmektedir, belediye tüzüklerinde bu hükümlerin kullanılabileceği dil toplulukları belirtilmemektedir

teknik ve insan yedekleri yetersizliği de gösterilmektedir.

2000/45 No'lu Kuralın 9.4 fıkrasında öngörülen ancak uygulanma dışında kalan ve politik açıdan duyarlı diğer bir mesele, kentlerin, köylerin, yolların, cadelerin ve diğer kamu yerlerinin isimlerini belirtilen levha ve yol işaretlerinde Arnavut ve Sırpça'nın uygulanması yanı sıra, konuştukları dil Arnavutça veya Sırpça olmayan bir ulusal topluluk temsilcilerinin yaşadıkları belediyelerde bu işaretlerin o azınlık dilinde de yazılmaları konusudur.

Hali hazırdaki durumda bir dilden daha fazla dilde yazılan kent, köy ve yol adlarına çok nadir rastlanmaktadır ve bu kalıcı bir özellik arzetmez. Böyle bir şey köy ve yol adlarına ilişkin çok az sayıda işaretin bulunmasından da kaynaklanmaktadır. Diğer bir örnek ise kent adlarına ilişkin mevcut işaret ve levhalarda kullanılan ikinci dilde görülen yazı hataları, iki dilin uygulanması amacından uzak kalmaktadır.

Bu durumda mevcut olan iki dil üzere levhalarda çoğu zaman dillerden birinin kazınarak silinmesi veya üzerine bir şeylerin karalanması şeklindeki vandalizm örneklerine de sıkça rastlanmaktadır. Genel olarak bakıldığında zaman, resmi işaretlere ilişkin Kural ile belirlenen istemlere özellikle mikro düzeyde daha az önem verilirken bunu köy yol adlarına ait işaretlerde de görmek mümkündür⁵.

Resmi adların ve bazı durumlarda yönetimlerin uygulamalarında görülen gayrimeşru "Arnavutlaş-

²) Kaçanik, Malişeva ve Gilan hariç

³) Bazı istisnalar vardır. Şöyle ki Topluluklar Komitesi (TK) ve Arabuluculuk Komitesi (ABK) toplantıları için her zaman bazı çeviriler temin edilmektedir. Politika ve Maliye Komiteleri (PFC) ve Müdürler Kurulu (BoD) etnik yapıya bağlı olarak tartışılmakta olan konuları ve toplantıyı bütünlüklü olarak anlama olanağına sahip olmayan azınlık toplulukları için bazan çeviri temin edilmekte ve bazan da temin edilmemektedir.

⁴) Kuralda bu topluluklar sayısının ne kadar olması gerektiğine işaret edilmemekte ne de bu hükümlerin ait olduğu toplulukların adı verilmektedir. 9.4 bölümde yol etraflarında takılanlar dahil kamu ve resmi işaretlerle ilgili Arnavutça metinde nüfusun %10 üzerinde olması şart koşularken (gayet yüksek rakam), İngilizce ve Sırpça verziyonlarda ise hiç bir rakamdan söz edilmiyor. http://www.unmikonline.org/albanian/regulations/2000/ra2000_45.htm

⁵) Yol adlarının takılmasında kurallara aykırı davranış ve çok sayıda uyumsuzluk şaşkınlığa yol açmaktadır. Çoğu örnekte yol adları sadece bir dil üzere veya üç verziyonda yazılmaktadır – 1999 yılından itibaren iki verziyon ve 1991 yılındaki bir verziyon. Bu konuda ayan bir administratif kararın olmaması bu kargaşaya yol açmaktadır. Diğer yandan Priştine'deki yol adları Arnavutça ve İngilizce yazılmaktadır. Bunun sonucu olarak kamu ve posta hizmetlerinin sunulması bir hayli zorlaşmış ve bu durum Kosova'daki tüm insanların günlük yaşamlarına önemli ölçüde etki etmektedir.

tırma" çığı bu yöndeki durumu daha da bileşik kılmaktadır. Kentlerin, köylerin ve yerleşim birimlerinin adlarının değiştirilmesi örneklerine sıkça rastlanmaktadır. Örneğin: Dardane (Kamenicë/ Kamenica), Besjane (Podujevë/ Podujevo), Drenas (Glogoc/ Glogovac), Albanik (Leposaviç/ Leposaviq), Kastriot (Obiliq/ Obilic), Theranda (Suharekë / Suva Reka), Sharr (Dragash/ Dragaş), Artanë (Novobërdë/ Novo Brdo) ve Burim (Istog/ Istok). UNMIK'in 2004/23 No'lu Administratif Kuralı⁶ ile bu alandaki isimlerle ilgili hiç bir ikircimliğe yer verilmemesine rağmen, bu alternative isimlerin medya, kamu ulaşımı ve günlük hayatın diğer alanlarında kullanılması sayesinde meşruluk kazanmaktadır. Kanun dışı olması yanı sıra, bu uygulama, bunalımı artırmakta ve kutuplaşmayı derinleştirmektedir.

II. Nedenler

Tüm belediyelerde görülen böyle durumun nedenleri aynı olmasına rağmen belediyelerde değişik etnik yapının var olduğu gözden kaçmamalıdır.

Belediyelerdeki etnik yapıdan iki grup soru ortaya çıkmaktadır: a) belediye monoetnik bir yapıya mı sahip ve böyle bir durum çeviri hizmetleri istemlerine/gereksinmelerine özel olarak nasıl etki etmektedir⁷, ve b) bu durumdan etkilenen topluluklar Kosova'daki iki en büyük topluluk olan ve onlar hakkında ayan kanun yükümlülükleri mevcut olan Arnavut ve Sırlardan mı oluşmaktadır yoksa burada yeterince anlaşılır olmayan kanun hükümlerine göre kendilerine birtakım haklar tanınan küçük topluluklar mı söz konusudur.

Dil topluluklarının sayılarında görülen kabarıklığa göre dil politikaların uygulanmasında da bir sınıflandırmanın görülmesi de mantıksal olarak kabul edilmelidir. Bir dil grupuna mensup ezici çoğunluğun bulunduğu belediyelerde, örneğin Malişeva, Deçan, Gilan, Leposaviç ve Zveçan'da, raporda ileri sürüldüğüne göre, buradaki yetkililer, dil istemlerinin uygulanmasını greksiz bulmaktadırlar. Bundan farklı olarak, nüfusunun neredese 50/50 Arnavut ve Sırlardan oluştuğu Nobırda, dil uygulamasında örnek bir yer olarak gösterilmektedir. Ve en sonunda, Prizren'de Türk, Arnavut, Sırp, Boşnak ve Roman topluluğu temsilcilerinin bir arada yaşadığı multietnik bir ortamda yapılan araştırma sırasında varılan uzlaşmanın "bir yere kadar memnun edici" olduğu sonucuna varılmıştır.

Yukarıda belirtilenler gözönünde bulundurulursa, dil politikalarının uygulanmasında görülen problemlerin nedenleri üç temel kategoriye göre sınıflandırılabilir.

Yürürlükteki yasa, uygulanması sırasında, belediye düzeyindeki yetkililer tarafından aynı şekilde anlaşılmıyor.

Yürürlükte olan yasalar, özellikle de UNMIK 2000/45 No'lu Kuralın 9. Bölümü değişik belediyelerdeki görevliler tarafından değişik şekilde yorumlanmaktadır.

Bunun nedenlerinin bir kısmı 9. Bölümde Arnavut ve Sırp olmayan topluluk temsilcilerinden söz edilirken bu topluluk mensuplarının büyüklüğünden veya konuştukları dilden hiç bir yerde söz edilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Bunun bir sonucu olarak belediyelerdeki makamların dil uygulamaları sırasında olgun

ve mantıksal davranmalarını gerektirmektedir. Herşeyden önce de, yasa kurallarının nedenlerini kavramaları gerekir. Buna rağmen her belediyede aynı seviyede anlayışın hakim olmadığını da belirtmek gerekir. Bazı belediyeler dil politikalarını lüzumsuz bir şey olarak gördüklerini ayan olarak ifade etmişlerdir. Onların ezici bir çoğunluğu ise belediye çapındaki kendi tüzüklerine bu alanı düzenleyen kuralara yer vermeyip bu şekilde bu yasayı kavramadıkları ve onun uygulanması için politik isteksizliğini de ifade etmişlerdir. Ve en sonunda, yukarıda da belirtildiği gibi, bunlardan sadece birkaçı bu işi sadece Kosova'ya ait Standartların Uygulanması Planı'nın (KSUP) yerine getirilmesi kapsamında buna sadık kalarak, kanun ile düzenlenen dil hizmetlerine ihtiyaç duymadıklarını da samimiyetle kabul etmişlerdir.

Çeviri dairelerinde personel yetersizliği, kalifiyeli kadro eksikliği ve uygun olmayan teknik olanaklar mevcuttur

Belediyelerin çoğu, yetersiz teknik ve kadro eksikliği yüzünden

tercüme hizmetlerini sunacak durumda değildir⁸.

Belediyelerde tercüme ofislerinin mevcut olduğu durumlarda da kadro yetersizliği sezilmekte, bu işlerle kalifiyersiz personel uğraşmaktadır. Eğitim görmüş personelin bu işlere ilgi göstermemesini gayet düşük olan kişisel gelirlerde aramak gerekir. Belediyedeki memurların iki dil konuştukları gerekçesiyle, çoğu zaman profesyonel tercümanlar angaje edilmez. Yanı sıra, belediyelerin çoğun simultan çeviri için gereken teçhizata sahip değil. Bu teçhizatın olduğu durumlarda da onlar kullanımdan uzak kalmaktadır.

Kararlı bir politik istem ve konuya eğilimde samimiyet gereksinimi

Dil politikalarının uygulanması yönünde yetkililerde ilginin artması yönünde raporda verilen notların umut verici olmasına rağmen, yeterli ölçüde politik iyi niyetin olması durumunda şimdiki mevcut sorunların önemli bir bölümünün çözüme varabileceğinin altı çizilmektedir.

Resmi işaretlerin yasa ile öngörülen dillerde yazılmalarında

Aleni olarak kullanılan ve resmi olmayan kent adları örneği. Bunun doğru şekli Kastriot/Obilic değil, Obiliq/Obilic olmalıdır

⁶ Belediyelerin sayısı, adları ve administrative sınırlarına ilişkin UNMIK 2000/43 No'lu Değiştirilen Kuralı'nın uygulanmasına dair Administratif Talimat No 2003/236 UNMIK/DIR/2004/23, 8 Eylül 2004.

⁷ Belediyelerin çoğu ihtiyaç sahibi olan topluluklardan tercüme hizmetlerini talep etmeleri için girişimde bulunmalarını öngördükleri için, 9. Bölüm ile öngörülen bu haktan yararlanıp yararlanmalarını, bir yerden sonar, azınlık topluluğu temsilcilerinin bu haktan yararlanma yönünde ısrar etmelerine önemli ölçüde bağlıdır.

⁸ Bu tür problemler mevcut 30 belediyeden 20'sinde görülmektedir: Gjilan/ Gnjilane, Viti/ Vitina, Obiliq/ Obilic, Prizren, Suharekë/ Suva Reka, Skenderaj/ Srbica, Kaçanik/ Kačanik, Kamenicë/ Kamenica, Rahovec/ Orahovac, Shtime/ Štimlje, Glogoc/ Glogovac, Lipjan/ Lipljan, Dragash/ Dragaş, Istog/ Istok, Klinë/ Klina, Deçan/ Dečani, Pejë/ Peć, Leposaviç/ Leposaviq, Zubin Potok, Zveçan/ Zvečan.

sorun daha da net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Mevcut olan ayan kanun istemlerinden hareket ederek, onların uygulanması belediye'deki yetkililerin davranışlarına tamamen bağlıdır. Dahası, böyle bir şeyi şimdiye kadar yerine getirmeyen belediyeler, dillerin kullanılmasına ilişkin Tüzüklerindeki maddeleri değiştirebilirler. Diğer yandan, kalifiyeli tercümanların temin edilmesi, gereken teknik donatımın satın alınması ya da raporda belirtildiği üzere ihmal edilen teçhizatın daha rasyonel bir şekilde kullanılması sayesinde belediyeler bu alandaki kapasitelerini düzeltmek yönünde çaba harcayabilirler. Gereken belgelerin zamanında gönderilmesi, yapılan tercümelerin gecikmemesi ve komple olmayan tercümelerin daha sıkı bir kontrol ile denetlenmesi sayesinde, belediye otoristeleri, kendi oluşumlarında bulunan çeviri ofislerinin çalışmalarını bir hayli toparlayabilirler. Ve en sonunda da belediyelerdeki otoritelerin bu meseleye daha samimi bir şekilde eğilmeleri sayesinde ve bu yönde bir kararlılık sergilemeleri için hâlâ gereksinim vardır.

III. Geleceğe doğru bakış: Dil politikalarının uygulanmasında düzelmeler ve istikrarlık – Sonuçlar

Kosova'da mevcut dil politikalarının uygulanması huzuru kaçırarak birkaç meseleyi ortaya çıkarmaktadır. Belediyeler düzeyindeki uygulamalarda her ne kadar bir ilerleme kaydedilmiş olmasına rağmen, bu yöndeki istikrarlık henüz sağlanmış değildir. Çoğunluğu iki dil konuşan yaşlı kuşak sivil memurların görevden ayrılması bu meselelerden biridir, çünkü onların sayesinde Kosova'daki merkez veya belediye düzeyindeki otoritelerin dil hizmetleri alanında özel bir çaba

Kamenicë/Kamenica kenti Sağlık Merkezi

harcamalarına gerek kalmıyordu. Dahası, bazı belediyeler gereken tercüme işlerini sağlamak için UNMIK çevirmenlerinden yararlandıkları için bir nevi bağımlılık da ortaya çıkmaktadır. Bunlar yanı sıra belediyelerde dillerin kullanılması konusundaki standartların gerçekleşmesine gösterdikleri ilginin kısa vadeli olması tehlikesi mevcuttur; bu yöndeki çabaları belediye nezdinde KSUP alanındaki görevlerin yerine getirilmesi olarak algılanabilir. Diğer yandan, yukarıda da belirtildiği gibi, dil standartlarının uygulanmasında görülen problemler şimdiye kadar çözümlenmediği için, ilerdeki dönemde de belediyeler onlara öncelik vermeliyizdir.

Birincisi, burada en önemli olan şey tüm belediyelerin yasayı bütünlüklü olarak uygulamaya başlamalarıdır. Kosova'da sayıları küçük olan topluluklar söz konusu iken Kural yeterince ayan olmayan hükümleri içerdiği gerçeği kabul edilirken, sayıları en büyük olan topluluklarıyla ilgili kurallarda bu tür ikircimlikler yoktur ve onlara ilişkin metin bölümü ayandır. Arnavut ve Sırp olmayan topluluklar söz konusu iken, 9. Bölümde, yerel – mahali düzeydeki otoritelerin

iki kat daha fazla bir tagdir yetkisi talep edilmektedir. Mahali – yerel düzeylerdeki belediye yetkililerin yürürlükteki yasanın gerekçelerini bildikten sonra 9. Bölümde sunulan genel istemleri kendi belediye Tüzüklerinde ayrıntılı bir şekilde kapsamaları mümkündür. Diğer yandan, Kosova'da dillerin kullanılmasına ilişkin bir kanun tasarısının merkezi düzeyde hazırlanması şu anda uygulanmakta olan dil düzenlemeleri çerçevesinin bir çatı altına toplanmasını mümkün kılar.⁹

İkincisi, dil standartları alanında bir uygulamanın temin edilmesi için belediyeler kaynakların temin edilmesini planlaştırmalıdır. Yerel düzeydeki otoritelere kendi çeviri kapasitelerini temin etmeleri için ek finansal destek araçları sunulmalı. Lüzumlu olduğu durumda, bu şekilde ilave personel ve gereken teçhizat temin edilmiş olurdu. Bir dilden fazla dil konuşmayan genç memurlar için belediyeler dil kurslarını tertiplemeyi gözönünde bulundurmalıdırlar.

Resmi dil politikalarıyla belediyelerin uzlaşması, Kosova'da toplulukların dil haklarının gerçekleşmesinin önşulüdür. Aynı

zamanda Kosova topluluğu yanı sıra uluslar arası topluluğun da bu sürece yapıcı bir şekilde katılımları sağlanmalıdır.

Kendilerini en çok ilgilendiren taraf olarak Kosova'daki mevcut topluluklar da daha aktif olarak yasal ve kurumsal yollara başvurup kendi haklarının gerçekleştirilmesi isteminde bulunabilirler. Her şeyden önce, topluluk üyeleri, kendi haklarının yerine getirilmediği sonucuna varırlarsa, belediyeler düzeyindeki mevcut ayrımcılığa karşı mecburi birer komite olan Topluluklar ile Arabuluculuk Komitelerine başvurabilirler. Onlar, aynı zamanda ikinci bir seçenek olarak Ayrımcılığa Karşı Kanun esasınca da kendi haklarını talep edebilirler¹⁰.

Elbette ki bu yönde mevcut olan mekanizmaların başarılı bir şekilde yerine getirilmesi için, topluluk üyeleri, ilk önce sahip oldukları hakları için bilinçlenmelidirler. Topluluk üyelerinin bilinçleşmesi yönünde yürütülecek kampanyaların düzenlenmesine uluslar arası örgütler yardımda bulunabilirler. Aynı şey belediye'deki yetkililerin de yürürlükteki yasalar hakkında bilinçleşmeleri için geçerlidir. Dahası, uluslar arası topluluk kendi politik otoritesini kullanarak KSUP'un ayrılmaz bir parçası olan dil standartlarının uygulanmasında bir ilerlemenin sağlanması yönünde ısrar edebilirler.

Ve sonuç olarak, belediyeler düzeyinde dil standartlarının uygulanması pratiklerde bir ilerleme gözlenirken, Kosova'da yaşayan topluluklar, kendilerine yasa ile tanınan haklarını tamamen gerçekleştirme olanağında değiller. Ancak şimdiki mevcut yapıcı yaklaşım azalmamalı ve mümkün olduğu kadar ivedi bir şekilde var olan sorunların çözüme kavuşturulması için çok yönlü çabalar daha da artmalıdır.

⁹ Dillerin kullanılmasına dair Kanun'un hazırlanması Hükümet'in 2005 yılında çıkaracağı yasalar listesinde yer almaktadır.

¹⁰ 20 Ağustos 2004 tarihinde GSÖT tarafından imzalanarak yürürlüğe konmuştur.

Multi etnik eğitim¹

Barışçı ve ilerleyen bir multi-etnik toplum için ana dili üzere eğitim hayatı bir önem taşımaktadır. Her çocuğun eğitim görmesini garanti eden yasa çerçevesi doğrudan doğruya Kosova'da geçerlidir. Ama bu yasa gereken bir şekilde gerçekleştirilmemekte ve bu güne kadar azınlık topluluklarının eğitimi konusunda GÖE'lerin her yanlı girişimi yoktur. Azınlık topluluklara mensup olan çocukların eğitim almaları ile ilgili örnekler vardır ancak onlara az rastlanmaktadır. En küçük topluluklar ve özellikle de özürli olan çocukların eğitimlerinde büyük olumsuzluklar vardır. Ana dili üzere eğitim görme hakkı evrensel ve azınlık topluluklarının bu haklarını gerçekleştirmeleri için gereken koşulları temin etmeleri doğrultusunda GÖE'lere sorumluluk düşmektedir

Radoslaw Rzehak,

AGİT Kosova Misyonu, Ayrımcılığa Karşı ve İnsan Hakları Kıdemli Danışmanı,

Zengin, hoşgörür, barışçı ve mutlu bir toplumun yaratılmasının anahtarının genç kuşakların eğitiminde yattığı bilinmektedir. Bununla birlikte şunu da aklımızdan çıkarmamız gerekir: zengin, hoşgörür, barışçı ve mutlu bir çok uluslu toplumun sağlanması için, çok uluslu bir eğitimin gerçekleşmesi gerekir. "Uluslararası Standardlar ve Kosova'daki günlük pratikte çok uluslu bir eğitimin ne demek olduğu?" sorusunu da yanıtlamalıyız.

Uluslararası Sivil ve Politik Haklar Sözleşmesi², Çocuk Hakları Sözleşmesi³ ya da Kosova Eğitim Yasası'na⁴ göre, hiç bir çocuğun eğitimsiz bırakılmamasına işaret edilmektedir. Düşünce göre, sadece çocuğun kendi dili üzere bir eğitim, kendi diline karşı saygının gösterilmesi onun kendi temel insani hakkından yararlanması için gerekli olan bir ortamı yaratacaktır. Bir çocuğun anlamadığı dil üzere ve anlamadığı kültür ve tarih üzere ders görmesi akıla sığmaz ve çileli bir şey olsa gerek. Şans eseri böyle bir durum Kosova'da geçerli olan kanun ve uluslar arası kanunlar ile yasaklanmış bulunmaktadır. Kosova'da bulunan tüm çocuklara eğitim

Gjilan/Gnjilanel/Gilan belediyesi'nde okul işareti sadece Arnavut dili üzere yazılmıştır

güvencesi veren yasal çerçeve mevcuttur. Ama yukarıda adı geçen yasal hükümler gerektiği gibi uygulanmayıp Kosova'daki bir çocuğun yaşamını kbusa çevirmiştir.

Kosova Gerçeği

Kosova çocuklarının eğitim görmeleri için çok şey yapılmış bulunmaktadır ama herkes için etkili bir eğitimin garanti edilmesi doğrultusunda daha çok şeylerin yapılması gerekmektedir. Azınlıkta olan çocukların var olan eğitim sistemine dahil edilmeleri

doğrultusunda çok sayıda olumlu örnek kaydedilmiş bulunmaktadır. Örnek olarak Kosovalı Türk çocukları Priştine, Gilan ve Prizren'de Türkçe okumaktadırlar. Kosovalı Boşnak çocuklar ise Priştine'de kendi dillerinde ilk okulda okumaktadırlar. Gilan'da ise Rom çocukları kendi dillerinde ilkökul eğitimini görmektedirler. Bunlar, Kosova'da çok uluslu bir eğitimin mümkün olabileceğinin gerekli olan girişimleridir..

Maalesef bu olumlu örnekler ara sıra ve seyrek rastlanmaktadır.

Diğer yandan Eğitim, Bilim ve Teknoloji Bakanlığı (EBTB) ve Dragaş belediyesi, Gorali çocuklarının dokuz yıllık Arnavut plan programını mı yoksa Sırların sekiz yıllık plan programını mı izlemeleri gerektiğiyle ilgili bileşik sorunun çözümü için iki yıl beklemektedirler. Konunun gerektiği gibi görüşülmemesinin ertelenmesi öğrencilere ek bir stres yaratarak onların orta eğitime başlamalarını etkilemiş bulunmaktadır.

Gilanlı Roma çocukları Gilan kentinin Kosova Sırp ahalisinin yoğun olduğu bölümde var olan okullara gelip gitmeleri için gerekli olan güvenli taşınmanın olmadığından dolayı aynı sorunlarla ve güçlüklerle karşı karşıya gelmektedirler. Kendi etnik kökenleri yüzünden Haşkali çocuklar okullarda baskıya maruz kaldıkları konusunda AGİT Misyonuna bilgiler ulaşmaktadır, hükümet görevlileri ise Haşkali çocuklarının bütünlüklü olarak Kosova eğitim sistemine entegre edildikleri ve onların ana dillerinin Arnavutça olduğuna dair sözleri bunun tersini idia etmektedir. Onların Arnavutça olarak düzenlenen derslere katılmaları ve topluma entegre edilmeleri, ders

¹ Yazar bu yazıda Arnavutça, Sırpça ve İngilizce olan resmi olarak sayılan diller dışında azınlık dilleri ile, Kosova yöresinde yaşayan topluluklar tarafından konuşulan dilleri düşünmektedir. Yazıda azınlık topluluklar olarak : Kosova Türkleri, Haşkaliler, Kosova-Boşnakları, Kosova-Hırvatları, Mısırlılar, Gorahlılar ve Romlar geçmektedir.

² <http://www.ohchr.org/english/law/ccpr-one.htm>

³ <http://www.ohchr.org/english/law/>

⁴ http://www.unmikonline.org/regulations/index_reg_2002.htm

gördükleri müddet içerisinde aynı zamanda kendilerini güvenli ve rahat hissetmeleri anlamına gelir.

Azınlık mensupları arasında özürülü çocukların eğitimleri alanında da büyük eksiklikler gözlenmektedir. Özürülü olan bir çocuğa kendi ana dili üzere eğitim veren bir eğitim enstitüsünü belirlemek çok zordur. Eğitim hakkından mahrum kalan bu çocuklar evde kalarak onlar için gelecek bir bilmece haline gelmektedir. EBTB ve belediyeler bu sorunu görüşmeyecek hatta bu çocukların gerçek sayısı ve onların gerçek ihtiyaçları konusunda gereken güvenilir enfomasyona sahip değildirlir.

Bunlar sadece Kosova GÖE'nin azınlık topluluklarının eğitimine karşı kapsayıcı olmayan bir yaklaşımın birkaç örneğidir. Ne EBTB, ne de belediye eğitim yetkilileri toplulukların ihtiyaçlarını gereken bir şekilde karşılamak için bir sisteme sahip değildirlir. Aleni enstitüler için bu toplulukların eşit bir şekilde önemli olduklarını göstermek amacıyla, EBTB ve belediyeler azınlık toplulukların eğitim sorunlarını etkili ve gereken bir şekilde görüşmeleri doğrultusunda çalışmalarını gerekmektedir. "Etkili olarak" ile şunu anlıyorum: Topluluklar çok etkin olmalı ve var olan sorunlara en iyi çözümler bulmak için adımlar atmalıdırlar.

Bilinmesi gereken diğer önemli bir olgu da şudur: azınlık topluluklarına mensup olan bireylerin çoğu Kosova'nın en çok tehlike altına düşebilen kişileridir. Bu nedenle hükümet, onlara özel dikkat sunmalı,

onların Kosova'da yaşamakta olan diğer topluluklar ile birlikte barış içinde yaşamaları ve var olmaları doğrultusunda uygun koşulların sağlanması amacıyla pozitif önlemler alması gerekmektedir. Genel niteliğe sahip olan bu afirmatif önlemler özellikle "çifte ayırım": hem bir azınlık üyesi hem de kadın olmak ve aynı zamanda özürülü olmak gibi sorunlarla karşılaşmakta olan kadınlar ve özürülü kişilere yardım edecek olan önlemlerdir.

Temel standartlar, Uygulanabilir Yasa ve Öneriler

Geçen yılın sonbaharında UNMIK ve GÖE'ler, Avrupa Konseyi ile (AK) Ulusal Azınlıkların Korunmalarına Değin Çerçeve Sözleşmesi'nin (UAKÇS)⁵ gerçekleştirilmesine ilişkin teknik düzenlemelere ait Anlaşmayı imzaladı. Diğerleri arasında, Avrupa Konseyi'nin, Kosova'da ulusal azınlıkların korunmalarına değin sözleşmenin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini gözetleyeceğini ve UNMIK'in yakında bununla ilgili ilk rapor hazırlaması gerekecektir.

Bu raporun aleni bir niteliğe sahip olacağı göz önünde bulundurulursa, Kosova'da azınlıkların eğitimi konusunda görülmekte olan güçlükler uluslararası topluluğun ilgisini çekecektir. Bunun sonucu olarak Kosova'daki eğitim sorunları daha fazla abir ilgi odağı haline gelecektir. Azınlık dillerinin korunması konusu üzere Ulusal Azınlıkların Korunmalarına Değin Çerçeve Sözleşme (UAKÇS) çok sayıda yazılar adadığı ve azınlıkta olan

ana dili üzere eğitim görme hakkının önemine işaret ederek Kosova insanları bu araştırmayı ve rapor araştırmalarını yakından göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra azınlıkların kültür, kimlik, dil ve kültürel zenginliklerinin geliştirilmesinin Ulusal Azınlıklara Değin Çerçeve Sözleşme (UAKÇS) ile garanti edildiğini belirtmek gerekir. Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi'nin yasal olarak gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini gözetlemek için görevli olanların - UNMIK ve GÖE'ler - Ulusal Azınlıklar Çerçeve Sözleşmesi hükümlerini gerçekleştirmek için ilgili adımları atmalı ve onun gerçekleştirildiğine dair rapor sunmaları gerektiğini ayıriyeten vurgulamak gerekmez.

Avrupa Konseyi'nin Kosova'da uygulanmakta olan diğer önemli evraklarından biri olan Avrupa Yöresel ya da Azınlık Dilleri Beyannamesi,⁶ azınlık dillerinin tanınması konusunda yetkililerin kendi siyasetlerini, yasal düzenlemelerini ve ilkelerini onların bir kültür zenginliği olarak vurgulanması yönünde düzenlemelerini de şart koşturmaktadır. Beyannamenin diğer ilkeleri şunlardır: azınlık dillerinin korunması amacıyla etkinlikte bulunmak, konuşmada olduğu gibi yazıda ve aleni ile özel yaşamda azınlık dillerinin esirgenmesinin kolaylaştırılması/cesaretlendirilmesi. Beyanname aynı zamanda tüm düzeylerde azınlık dillerinin öğretilmesi ve okunması için uygun olan biçim ve araçların sağlanmasını ve bu gibi dilleri konuşmayanların istedikleri halde sözü geçen

azınlık dillerini öğrenmeleri için olanakların sağlanması doğrultusunda hüküm de içermektedir. Beyanname, aynı zamanda, en azından önemli azınlık dilleri üzere, hatırı sayılır bir oranda okul öncesi, ilkökul, teknik, meslek okulu ve hatta yüksek eğitimi yetkililerin sağlamaları gereksinimine de işaret etmektedir.⁷

Azınlık toplulukların kendi dillerini öğrenmeleri ve kendi dilleri üzere eğitim görmelerini gerektiren çok sayıda diğer uluslar arası ve yerel yasal enstrüman vardır. Aralarında en önemli hükümleri içerenler arasında Kosova Anayasal Çerçevesi veya Kosova Eğitim Yasası'nı anmak gerekir. Azınlıkların eğitim görmelerine AGİT'in çok önem verdiğini bu özel konuya ait düzenlemeler AGİT'in iki evrakında mevcuttur.

Birincisi, AGİK⁸ Kopenhag Toplantısı İnsan Boyutları Konferansı Dokümanı,⁹ yetkili mercihlerin ulusal azınlıkların etnik, kültürel ve din kimliklerini korumaları ve bu kimliğin korunması için koşullar sağlayacaklarını ayan olarak vurgulamaktadır.

İkincisi, Ulusal Azınlıkların Eğitim Haklarına Değin Lahey Tavsiyeleri¹⁰, azınlıkların eğitim hakları içeriğini açıklamaya girişmiştir. AGİT Ulusal Azınlıklar Yüksek Komisyonu denetimi altında yazılan bu tavsiyelerde şöyle denilmektedir: "ulusal azınlıklara sahip olan kişilerin kimlikleri, sadece onların kendi ana dilleri üzere eğitim görmeleri yoluyla korunabilir". Bu, yetkililerden yapmaları istenen temel görevdir. Diğer yandan ulusal azınlıklara

⁵ http://www.coe.int/T/E/human_rights/minorities/

⁶ <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/cadreprincipal.htm>

⁷ <http://www.unmikonline.org/regulations/2001/reg09-01.htm>

⁸ 1995 yılından önce AGİT'in resmi adı Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'ydı (AGİK).

⁹ <http://www.osce.org/docs/english/1990-1999/hd/cope90e.htm>

¹⁰ <http://www.osce.org/hcnm/documents/recommendations/>

sahip olanların çoğunluk dilini gerektiği gibi öğrenmeleriyle, daha geniş bir şekilde topluma entegre edilmeleri sağlanmaları yönünde kendilerine sorumluluk düştüğü de hatırlanmaktadır. Daha başka sözlerle azınlık topluluklar kendi dilleri üzere eğitim görmeleri hakkına sahip olmaları yanı sıra, çoğunluk topluluğuna başarılı bir şekilde entegre edilemeleri için çoğunluk dilini öğrenmeleri sorumluluğu da kendilerine düşmektedir. Çünkü çoğunluk topluluğu ile bütünleşmeleri için, böyle bir şey, yerine getirilmesi mecburi olan bir şartı oluşturmaktadır. Bu nedenle 2003 Aralık ayında tamamlanması gereken ve Kosova Eğitim Yasası ile de şart koşulduğu gibi azınlık mensubu öğrencilerin Arnavutçayı öğrenmelerine değin rehberin bir an önce hazırlanması gerekmektedir.

Kosovalı Arnavut öğrencilerinin Kosova'da yaşamakta olan azınlık dillerini öğrenmeleri hiç kuşkusuz Kosova çerçevesi içerisinde hoşgörünün ve çok kültürün güçlendirilmesine büyük bir katkı sunacaktır. Kosova Arnavutları ve Kosova Sırplarından oluşan Bablak/Babljak öğrencilerinin birbirinin dillerini karşılıklı öğrenmeleri ile ilgili aldıkları kararları olanaksız gibi görülen bir şeyin mümkün ve kolay yapılabileceğini göstermiştir. Bablak Sırp köylülere haftada ek olarak Arnavutça bir dersin görülmesini, Arnavutlar da haftada bir ders Sırpça öğrenmelerini kararlaştırdılar. Bu iki resmi dil yanı sıra bu güzel pratiğin Kosova'da yaşamakta olan diğer azınlık dillerinin de öğrenilmesi pratiğine neden dönüştürülmesin?

Eğitim yetkililerinin, azınlıkta olan öğrencilerin çoğunluk dil ve kültürünü etkili, ayrımcılık

yapmadan, güvenli bir şekilde öğrenmeleri için uygun koşulları sağlamakiçinsorumlu olduklarını göz önünde bulundurmaları da çok önemlidir. Çoğunluk dilinin, çocukların kültür ve dil geçmişlerini iyi anlayan ve iki dil konuşan öğretmenler tarafından öğretilmesi tercih edilmektedir.

Bu, azınlık tarihlerini, kültürlerini ve geleneklerini içeren Kosova'da ortak Ders Plan ve Programının -Müfredatının olmayışı ve acil bir şekilde onun hazırlanması gereksinimine işaret etmektedir. Azınlıklara değin Ders Plan ve Programının hazırlanması sürecine azınlıkların yetkili temsilcisinin etkin bir şekilde katılması çok önemlidir.

Azınlıkların eğitim haklarının evrenselliği

Kendi ana dilini öğrenme ve eğitim görme hakkı sadece Avrupa'da uygulanan bir yöntem değildir. Örnek olarak UNESCO'nun Eğitimde Ayrımcılığa karşı Beyanamesi¹¹, ulusal azınlıkların kendi dilleri üzere eğitim görmeleri ve kullanmaları gereksinimine işaret etmektedir. Ulusal, Etnik, Din, ya da Dil bakımından Azınlıkları oluşturan kişilerin haklarına değin BM Beyanamesi¹², ulusal azınlıkların kendi niteliklerini belirtmeleri ve kendi kültürlerini dillerini, dinini, geleneklerini ve adetlerini geliştirmeleri amacıyla hükümetlerin uygun şartları sağlamalarını istemektedir. Bunun yanı sıra, ulusal azınlıklara sahip olan kişilerin kendi ana dillerini öğrenmeleri için eşit imkânların sağlanması veya onların kendi dilleri üzere eğitim görmeleri temin etmektedir. İdare ettikleri yörede yaşayan ulusal azınlık temsilcilerinin azınlık mensuplarının tarih, gelenek, dil ve kültürlerini

geliştirmek amacıyla yetkililerin uygun önlemler almaları gerekir.

Yukarıda belirtilenler azınlık dilleri üzere eğitim görme ve azınlık dillerini öğrenmenin korunması ve etkili bir şekilde gerçekleştirilmesinin evrensel bir sorumluluk olması yanı sıra Avrupa ve aynı zamanda Kosova'nın da sorumluluğu olduğunu doğrulamaktadır

İleriye doğru

Kendi dilinde eğitim görme bir privileji değil, azınlık topluluğuna sahip olan birinin hakkıdır. Bunun yanı sıra hükümetlerin o yörede yaşamakta olan insanların bu gibi haklarını gerçekleştirmeleri doğrultusunda sorumluluklarını yerine getirmeleri gerekir. Bu değişik toplulukları ayırma yönünde bir çaba olarak asla nitlendirilemez. Aksine, herkese eşit koşullar sağlayarak değişik toplulukları bir araya getirmeyi hedeflemektedir. Bu yazı tüm kültürlerin eşit olarak saygı göreceği ve korunacağı bir yerin sağlanmasını hedefleyen bir yazıdır. Tüm insanlara karşı saygının gösterileceği bir durumun sağlanması ve bununla birlikte tüm etnik topluluklarının bir araya gelmeleriyle Kosova'nın tüm insanların daha iyi yaşayacakları bir yer olmasını sağlamaktır.

Temel hakların uygulanması sayesinde, Kosova, buradaki tüm vatandaşın daha iyi şartlarda yaşayacağı bir yer olabilir. Kosova'da yaşamakta olan farklı topluluklar - çeşitli kültürler, çeşitli dillerin konuşulması - bu yerin idare edilmesi için zorluklar yaratmakta ama aynı zamanda Avrupa'nın diğer yerleri ile kıyaslandığında Kosova'yı daha zengin ve yegane olarak kılmaktadır.

İlerleme kaydedilebilir ama değişikliklere erteleme yapmadan bir an önce başlamak gerekir. İlk sırada çok uluslu eğitime karşı yaklaşım değişmelidir. Galiba Kosova'da multi etnik eğitime karşı var olan yaklaşımın temel engeli bu konuya kapsayıcı bir yaklaşımın olmamasında yatmaktadır. Bu yazının başlangıcında verilen olumlu örneklerin çoğu güzel hazırlanmış olan çabalardan çok ad hoc girişimlerdi.

Eğitim yetkilileri azınlık topluluklarının işbirliği yapmak istememelerinin onların ortak Kosova eğitim sistemine katılmamalarının temel nedeni olduğunu sık sık belirtmektedirler. Eğitim yetkilileri, azınlık topluluklarının da gerçekten hükümet için önemli oldukları konusunda yeterli çalışmalarda bulundular mı acaba? Azınlık öğrencilerine ait olan Arnavutça dilinin öğrenilmesi için öngörülen 2003 yılının Aralık ayında geliştirilmesi gereken rehber nerede ? Kosovalı ana-babalar tüm toplulukların kültür ve geleneklerine saygı gösterecek olan tek, ayrımcılık yapmayan müfredatı - kirikulumu hâlâ beklemektedirler. Kosovalı azınlık topluluklar kendi dilleri üzere yazılmış olan standard okul kitaplarını hâlâ beklemektedirler.

Tüm ana-babalar artık beklemek istemiyor. Yeter beklediler. Çok uluslu bir eğitimin kurulmasında ilerlemenin kaydedilmesi için sunulan politik istek önemlidir ama artık yeterli değildir. Kökeni ne olursa olsun tüm Kosova çocuklarına daha iyi bir geleceğin sağlanması doğrultusunda bu iyi isteği ve sözlü vaatleri somut olarak gerçekleştirilelim. Ortak bir gelecek beraberce ve şimdi gerçekleştirilebilir-sağlanabilir.

¹¹ <http://www.ohchr.org/english/law/education.htm>

¹² <http://www.ohchr.org/english/law/minorities.htm>

Ayrımcılığa karşı Yasa – özel sektörün kapsamması

Ayrımcılığa karşı Yasa, insan haklarına karşı saygının gösterilmesi görevinin sadece hükümetin mesuliyetinde olmadığını ve tüm insanlara düşen bir görev olduğunu ayan olarak belirtilmektedir. Dil esası üzerine ayrımcılığın yapılması yasa ile yasaklanmış bulunmaktadır. Buna rağmen pratikte dil haklarının doğru dürüst yerine getirilmesi ve tanıtılmasında sürekli olarak çabaların harcanması gerekmektedir. Yazar, Kosova’da dil haklarının geliştirilmesi ve Ayrımcılığa karşı Yasa’nın pratikte uygulanması yolunda çok sayıda adımın atılmasını önermektedir: [1] yasanın uygulanması GÖE’lerinin öncelikli görevi haline alması; [2] Kosova’da yaşamakta olan herkesin dil haklarının gerçekleşmesini sağlayacak kanunlar ve politikaların oluşturulması; [3] Bu yönde özel sektöre düşen görev ve yerine getirmesi gereken asgari standartlara saygının gösterilmesi; ve [4] Saygı ve tolerans sürecini destekleyen ve herkes için olanakların sağlanmasını hedefleyen hükümet ile sivil toplum ve iş sektörü arasında güçlü bir partnörlüğün geliştirilmesi.

Paul Miller Birleşmiş Milletler Ofisi İnsan Hakları Yüksek Komisyoneri Kosova Ekip Şefi

ileriye doğru önemli bir adım atılmış oldu. Bu Yasa, diğerleri arasında, ulusal mensubiyet, cinsiyet, yaş ve dil dahil olmak üzere birçok esas üzere yapılan ayrımcılığa yasal yolla nasıl son verileceğini düzenlemektedir. Sözü geçen Yasa, Anayasal Çerçeve ve diğer kuralları ve yasaları tamamlayarak, özel uluslararası insan hakları enstrümanlarının (ayrımcılığı yasaklayan yasalar da dahil olmak üzere) resmi görevliler tarafından gözetilmesi gerektiğini, aksi takdirde bu kuralların –enstrümanların pratikte uygulanması için ayan bir çerçeve sunmayacaklarını vurgulamaktadır.² Bu Yasa’nın kabul edilmesi hayati bir önem taşımakla birlikte arkasında geniş etki izleri de taşımaktadır. Bundan böyle dil haklarının olduğu gibi diğer alanlardaki hakların gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğinin izlenmesi gerekir – bu süreç GÖE çerçevesinde başladı ama sürekli desteğe ihtiyacı vardır. Ayrımcılığa karşı Yasanın kabulü hayati önem taşıyan bir adımı oluşturmaktadır; şimdi ise onun gerçekleştirilip

gerçekleştirilmediğinin izlenmesi gerekir. Bu ise diğerleri arasında dil haklarına da aittir.

Özetlemek istersek şunu söyleyebiliriz: 2004 yılının Eylül ayında Ayrımcılığa Karşı Yasanın (AKY) yürürlüğe girmesiyle uygulama mekanizmaları, ceza tanımlamaları (2,000 € kadar para cezaları) ve mahkemeler ya da idari organlar tarafından emredilecek olan düzeltici veya önleyici eylemleri başlatma olanağı sağlanmıştır. Burada sadece Kosova hükümeti yetkilileri değil, özel şirketler (büyük ya da küçük) ve sıradan yurttaşlar da kapsamaktadır. Yasada, diğerlerinin haklarına saygı gösterme görevi sadece hükümete düşen bir görev olmadığı ve bu görev için “haklardan yararlanan” ve “görevleri üstlenen” kişilere de sorumluluk düştüğü belirtilmektedir.

Günlük yaşam ve çalışmalar için esası oluşturan ve özel bir önem taşıyan dil alanına bu esasça büyük sonuçlar da düşmektedir. Dil konusu üzere yazılmış olan diğer yazılarda da vurguladığı gibi³, Kosova’da dilin

kullanımını düzenleyen yeni yasa ve kurallara ihtiyaç vardır. Bu iş yapılırken, Hükümet, sivil toplum ve kamuoyu arasında ilgili danışmaların yapılması sayesinde bu kuralların daha etkili olması sağlanmalıdır. Bu yeni yasa tasarılarının hazırlanması sayesinde dil hakları ile ilgili soruların mahkeme duruşmaları ile çözümlenmesi sağlanacak, kanunların daha ayan ve anlaşılır olması sayesinde ise Kosova’da konuşulan dillerde daha kaliteli hizmetlerin sunulması da sağlanmış olacaktır.

“Havuç ve sopa”

“Sopa” olarak nitelendirilebilen mahkeme cezalarının uygulanması için, İngiliz dilinde kullanılan “havuç ve sopa” deyiminden hareket ederek, dil politikası alanında bir “havuçun” temin edilmesi de gerekmektedir. Bu deyimde geçen anlam ifadesine göre bir delikanlı kendi eşeğini arada bir sopayı kullanarak ya da burnunun önünde bir havuç sallayarak yürümesini sağlamaktadır.

İnsan haklarının en önemli özel-liklerinden biri bu alandaki konuların kanunla düzenlenmiş ve mahkeme yoluyla çözümlenmiş olmasıdır. Demek oluyor ki, bir birey ya da bir gupun haklarının ihlal edilip edilmediği mahkeme organı tarafından incelenip, ihlallerin olduğu durumlarda yasa ile öngörülen ceza verilir ve çözüm yolunda kararlar alınır.

Kosova Meclisi 2004 yılının Temmuz ayında Ayrımcılığa Karşı Yasa’yı¹ kabul ettiği zaman

¹) 20 Ağustos 2004 tarihinde 2004/32 UNMİK Kuralı ile ilan edilen 2004/3 sayılı Yasa.. Yasa ,19 Eylül 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir

²) Örnek olarak Kosova’da uygulanabilir Yasaya değin UNMİK’in 1999/24 Kuralı ve Gecici Özyönetim Anayasal Çerçevesine ilişkin 2000/59 UNMİK Kuralının 2.ve 3. fıkralarının değıştirgelerine bak

³) “Dil kullanımında Yasa Elemanları” ve “Azınlık hakları istemleri ve hükümet yedekleri arasındaki denge” adlı yazılara bakınız.

“Hakların taşıyıcıları” ve “görevleri üstlenenler”

İnsan hakları terminolojisinde insan ırkındaki üyeliği esası ve hakkına dayanarak, herkesin bazı esas, universal ve hiç bir şekilde elinden alınamayacak “gerçek hak sahibi” olduğu belirtilmektedir. Diller sözkonusu olduğu zaman, bunu, ifade özgürlüğü, ayrımcılıktan esirgenme hakkı ve mahkeme ve benzeri organlar önünde eşit haklara sahiplik ilkelerine dayatmak mümkündür. Bir yörede değişik diller konuşulduğu durumlarda, burada azınlıklara ait insan hakları standartları yanı sıra ana dilinde eğitim görme ve belli dil üzere kamu hizmetlere müracat etme hakkı kültür alanında tanınan haklar ve kendi dilinin özelliklerinden hareket ederek ifade özgürlüğü ve haber alma haklarıyla tamamlanabilir.⁴

Burada “görevi üstlenen” ifadesi de ilginçtir. Genelde “görevi üstlenenler” idarede olan kamu yetkililerdir. Ama uluslar arası ve Avrupa standartlarından daha ileriye giden bazı Afrika ülkelerinden de bir şeyler öğrenilebilir. Afrika İnsan Hakları Beyannamesi’ne göre “herkesin ayrımcılık yapmadan, karşısında olan bireye saygı göstermesi ve karşılıklı saygı ile hoşgörünün temin edilmesi doğrultusunda ilişkiler kurması gerekmektedir” şeklinde bir tanımlamaya yer verilmektedir.⁵

Dil içeriği tümümüzün “görev sorumluları” olduğumuz ile ilgili iyi bir örneği oluşturmaktadır. Ayrımcılığa karşı Yasa’nın 4. fıkrasına göre (“Uygulanma Alanı”) herkesin “görev sorumlusu” olduğu gibi “hakların taşıyıcı” oldukları da belirtilmektedir. Bu Yasanın sözü geçen fıkrasında şöyle

denilmektedir “özel veya tüzel (gerçek) kişilerin veya kamu veya özel sektörünün etkinliği veya etkinsizliğinden kaynaklanan ve bireyin veya kişilerin yada özel ve gerçek kişilerin hak veya haklarının çiğnenmesi halinde uygulanmaktadır”. 4. fıkra ile alanlar belirlenirken barınma, mal ve hizmetler ve kamu yerlere giriş gibi özel sektöre ait olan çok sayıda eylemleri kapsamaktadır. (tüm bunlar dil konuları ile ilgilidir).

Özel sektörün rolü

Özel sektöre – buraya sık sık iş adamları ama bazan da bireyler düşmektedir – de görevler düşmektedir. Hükümet, yasanın ayan olmasını sağlayarak özel sektöre yardım etmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra özel sektöre ait dil konuları ve ayrımcılık ile ilgili görev ve sorumlulukları olduğu gibi uygulanacak ceza ve ‘sopaya’ laik olanları tanımlayabilir. Kamu sözleşmeler vasıtasıyla kamu parasal kaynakların sağlanması haricinde, kamu sektöre kıyasla bu görevler daha sınırlı olabilir. İş bulmada eşitliğin sağlanması ve işçilere ya da iş arayanlara onların konuştuğu diller üzere olanakların sağlanması istenebilir. Örnek olarak bir işyeri için başvuranın işverenin dilini akıntılı bir şekilde bilmemesi, güvenlik sözkonusu olmadığı durumlarda, onun o işyerine alınmaması için bir neden olmamalıdır.

Mallar tedarikinde dil esaslı üzere ayrımcılığın yapılması Ayrımcılığa Karşı Yasa ile yasaklanmıştır. Konuştuğu dil nedeniyle alıcıyı reddeden satıcı yasayı ihlal etmiş olacak ve cezaya maruz kalacaktır. Satıcı ne yapmalıdır? Satıcının

Kosova’da konuşulmakta olan diller üzere mallarını ne kadar belirtmesi gerekmektedir? Sağlık ve güvenlik nedeniyle ilaçların ve tehlikeli ürünlerin birçok dil üzere yazılması gerekebilir. Sağlık hakkı ayrımcılık hakkı ile bu örnekte uyusmaktadır. Bu durumda AKY en önemli kanun olmayabilir - diğer yasalara da başvurulabilir. Ek siyasetlerin ve bilgilendirmelerin uygulanması gereken bu gibi kararsız durumlarda GÖE’ler tarafından gerekli bilgi sunumu veya yasa faaliyetlerinin yapılması gerekir.

Hükümetin olduğu gibi iş adamlarının da “havuç” yanı sıra “sopa” de temin etmeleri gerekir. Ayrımcılığa Karşı Yasa’nın 2. Fıkrasında yer alan ilkeyi gerçekleştirmek en iyi çözüm olurdu . Bu ilkeye göre “anlayış ... Kosova’da yaşamakta olan insanlar arasında internetik toleransın sağlanması” [sic] ürün satanların ürünlerini satmaları, bilgi ve hizmet sunmaları tüm Kosova dillerini konuşan bir kişinin işe alınmasının onların çıkarından olacağı, ticaretin gerçekleşmesinin kendi açıları tarafından faydalı olacağını bilmeleri gerekir. Ayrımcılığa Karşı Yasanın 2. fıkrası yukarıda sözü geçen Afrika Beyannamesine çok benzemektedir. Her ikisinde hak ve görevlerin yerine getirilmesinin her iki taraf için de yararlı olacağı vurgulanmaktadır. Gereken anlayışın gerçekleştirilmesi için halklar arasında anlayış ve toleransın sağlanması çok önemlidir.

“Havuçların” temin edilmesi ve özel sektörün “sopa” muamelesinden uzak kalmasının sağlanması için GÖE ofisleri ve ilgili bakanlıkların eşitlik konusu alanında hükümet ile özel sektörün çaba harçmaları ger-

ekir. Bu partnörlüğün yakın bir gelecekte gerçekleşmesi bekenabilir. Sözü geçen partnörlük GÖE girişiminin sonucu olarak ya da özel sektörün “sopa” rizikosunu anlamasının sonucu ya da topluluklar arasındaki sınırlar yıkılarak dillerin serbest bir şekilde kullanılmasıyla sağlanması bekenabilir. Bu çeşit bir işbirliğin ilerletilmesi için verilen ödüller belki de orjinel bir fikir değildir ama çalışmaların başlangıcını oluşturabilir. Ayrımcılık yaptıkları yüzünden cezalandırılmaları gibi pratiklerden çok, Kosova’da yaşamakta olan tüm insanlara iyi ve başarılı bir hizmet sunan çalışmaların gerçekleştirilmesi daha yararlı olacaktır.

Sonuç olarak Kosova’da dil haklarının ilerletilmesi ve onların AKY’ya uyumlu olmaları için şu adımların atılması gerekli olacaktır:

- Uluslar arası etkenlerin desteği ile GÖE’nin önceliği olarak Yasa’nın gerçekleşmesinin temin edilmesi;
- Kosova’da herkesin dil haklarını ilerleten ve bu hakları ayan kılan yasa ve siyasetin geliştirilmesi, onların adaletli olmasını sağlayarak özel sektöre yardıma bulunma olduğu gibi aleni sektörün kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri doğrultusunda kendilerine düşen görevleri belirlemeleri; ve
- Hükümet ile sivil toplum ve saygı ile tolerans sürecini destekleyen çalışma sektörü arasında güçlü bir partnörlüğün geliştirilmesi ve alışverişin normalleşmesini hedefleyen süreçlerin geliştirilmesi.

⁴) Örnek olarak, Ulusal Azınlıkların Korunmalarına Değın Avrupa Konseyi Çerçeve Sözleşmesi ve Avrupa Yöresel ve Azınlık Dilleri Beyannamesi’ne bak.

⁵) Afrika Birliğı, Afrika İnsan Hakları Beyannamesi, fıkra 28.

Talep edilen haklar ve bunların gerçekleşmesi yönünde hükümetin elindeki imkânları arasında dengenin sağlanması

Dil politikaları alanında hükümetin başvuracağı dört temel prensip formülü şöyle sıralanabilir: ayan yasalar; onun gerçekleştirilmesinde orantının sağlanması; enstitülerin başarılı çalışması ve hükümetin, yasaya göre hareket edilmesini zorlaması yönündeki araçları. Bu prensipler Avrupa ve çok dillerin konuşulduğu diğer ülkelerde edinilen pozitif tecrübelerle dayanmaktadır.

Bu yazıda her prensipin açıklaması üzerinde durulurken “işlerin iyi gittiği” ülkelerde bu prensiplerin pratikte nasıl gerçekleştirildiğine dair somut örnekler verilmektedir. Bu şekilde onlar Kosova’da da olası seçenek olarak ortaya çıkmaktadır.

Dr Fernand de Varennes, Avrupa Azınlık konularını İnceleme Merkezi, Murdoch Üniversitesi, Avustralya, Kıdemli Öğretim Görevlisi

Dr. De Varennes (solda) “Kosova’da Pax Linguistica’ya doğru? Kosova Topluluklarının Dil Hakları”, Prishtinë/Priştina, Prishtinë 14-15 Eylül 2004. tarihinde düzenlenen konferansta toplulukların dil hakları konusunda konuşurken.

Hükümetlerin dil istemlerini ve var olan yedeklere göre pratik sonuçların bulunması doğrultusunda en iyi çözümler ve en iyi pratikler sözkonusu olunca Avrupa’nın çeşitli ülkelerinde bu konuda alınacak çok sayıda dersler mevcuttur.

Ama şu temel ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekir: Avrupa hükümetlerinin İnsan Hakları Sözleşmesi ve Ulusal Azınlıkların Korunmasına ilişkin Çerçeve Sözleşme gibi imzalamış oldukları anlaşmalar gereğince dil hakları alanında en iyi pratiklerden söz ederken neyin uygulanabilir standartlar olabileceğinin ölçülmesi gerekir. Çünkü en iyi örnekler de ölçülebilir ve kıyaslanabilir bir birim olmadıkça hiç bir işe yaramaz.

Daha başka sözlerle, her dil politikasının iyi, uygun ve başarılı olduğu anlamına gelmez. Uygulanabilecek yöntem, uluslar arası ve Avrupa standartları ile öngörülen çeşitli dil hakları standartlarının ayan olarak gerçekleşmesini sağlamalıdır.

Bu alanda pozitif ancak ideal olmayan model ülkeleri anmak gerekirse Kanada, Finlandiya, İtalya, İsviçre, İspanya ve Macaristan gibi ülkeleri gösterilebilir. Bu ülkelerde şu ortak özellikler göz önünde bulundurulabilir:

1. Yasaların anlaşılır olması
2. Uygulamada orantının sağlanması
3. Başarılı Enstitüler
4. Uyumlaştırmanın sağlanması doğrultusunda yapılan düzeltmeler

Yasaların ayan ve anlaşılır olmasında söz iken herkesin dil haklarının yasalarda ayan olarak saptanmaları gerekir. Topluluklar ya da bireylerin hakları konusunda açıklığın olmaması ya da aykırılıkların olması insanlar arasında küskünlüğe, üzüntüye ve daha kötü şeylere neden olabilir. Bir ülkede hangi dillerin ve hangi koşullar üzere kullanılması gerektiğini incelikli bir şekilde belirleyen kanunlara sahip olan ülkeler en iyi önlemler ile çalışan ülkelerdir. Örnek olarak Kanada, Finlandiya, İspanya ve İsviçre bu gibi yasalara sahiptir.

Eğer gereken biraçıklık yoksa çeşitli

durumlarla karşılaşabilirsiniz. Belediyeler de dahil olmak üzere yetkililer ne yapmaları gerektiğini bilmeyerek yasa ile saptanan her görevi yerine getirdiklerini iddia ederler.

Kosova’da dil hakları konusunda bazı karışıklıklar hatta ciddi aykırılıklar olabilir. Örnek olarak Kosova Standartlarının Gerçekleştirilmesine ilişkin Plan ile, birkaç ay önce tüm resmi evrakların ve toplantıların o belediyede yaşamakta olan ve çoğunlukta olan halkların dilleri üzere yapılması gerektiği belirtilmektedir. Belediyelerde “önemli sayıda” ulusal toplulukların yaşadıkları durumlarda tüm belgelerin ve resmi toplantıların bu topluluk diline çevrilmesini gerektiren ve uygulanan bir prensip mevcuttur.

Diğer yandan burada geçen ‘önemli sayıda’ ifadesinin daha ayrıntılı bir şekilde belirtilmediği için böyle bir şey yeterince ayan olmaması yanı sıra Kosova Belediyelerinde Özyönetimin Gerçekleşmesine ilişkin UNMİK’in 2000/45 No’lu Kuralı ile öngörülenlere ciddi olarak aykırıdır. Bu Kuralın 9.3 fıkrası ana dili Arnavutça ve Sırpça olmayan belediyelerde, gerekli olduğu durumlarda, tüm resmi evrakların o belediyelerde yaşamakta olan toplulukların dilleri üzere olmasını öngörmektedir. Bu kural ‘önemli sayıyı’ koşul olarak öngörmüyor ve onu

sadece “gereklilik” hisedildiği duruma bağlıyor. Standartların Gerçekleştirilmesine ilişkin Plana göre belediyeler bunu sadece topluluklar sayısının önemli bir ölçüde büyük olduğu durumlarda yapmalıdırlar. Burada kullanılan ‘gerekli’ tabirine açıklık getirilmediği gibi, ‘önemli sayıda’ tabiri de ayan olmamasına rağmen ilk örnekte nazare alınla büyüklük açısından eşit değildir. Her ikisi birbirine aykırıdır ve bu sadece karışıklığa, anlaşmazlığa iyi bir pratiğe değil, kimin ne yapması gerektiği ile ilgili çatışmaya sürüklemektedir.

Eğer bunu Kanada ile Finlandiya’daki gibi güzel pratikler ile karşılaştırırsanız o zaman bunların ikircimlik ve karışıklığa yer vermediklerini göreceksiniz. Örnek olarak Kanada’da Fransızca ve İngilizce dillerini konuşanların tam sayısı veya oranı olduğu gibi aleni yetkililer tarafından sağlanan hizmetler çeşitleri saptanmış bulunmaktadır. Fransızca ve İngilizce her yerde kullanılmakta olan dillerdir, konuşmacıların %5’i ya da 100.000’den çok bir nüfusa sahip olan yerlerde ahalinin en azından 5.000 kişisi ir topluluk dilini konuşursa federal hükümet hizmetleri de iki dilde yapılmaktadır. Ne var ki bu oranın daha az olması durumunda bile bazı alanlarda birkaç hizmet iki dilde yapılmaktadır; Eğer 500 kişilik bir konuşmacı kitlesi varsa o zaman o konuşmacı kitlesine de iki dilde hizmet sunulmaktadır.

İspanya'da Bask Özerk Topluluğu aleni hizmetleri çerçevesi içerisinde, Euskara ve Castilia dilleri Euskara konuşmacılarının %20'sini oluşturdukları alanlarda administratif birlikleri tarafından her iki dil kullanılmalıdır. Finlandiya'da bir belediyede konuşulan dillerden - Fin ve İsveç dili - mensuplarının yüzde 8'in altında olması durumunda belediye tek dilli bir belediye ilan edilir. Azınlık topluluk temsilcilerin oranı yüzde 8'i veya 3.000 kişiyi geçtiği durumlarda belediyede iki dil uygulaması mevcuttur. Azınlık dilini konuşanların oranı yüzde 6'nın altına düşüncüye kadar, iki dilli bir beleye tek dilli bir belediye olarak ilan edilmez.

Dünyanın değişik yörelerinde bu alan ilişkin uygulamaların, ayan, dayanıklı ve kapsayıcı bir dil yasası ile düzene konduğunu burada vurgulamak önemlidir.

Yasa ve kuralların sadece ayan olması yeterli değildir: en iyi pratiklere sahip olan ülkeler dil haklarında orantının olduğu ve dil haklarının güvence altına alındığı ülkelerdir. Genelde hiçbir ülkede her zaman tüm resmi evraklar ve administratif ofislerde her dilin kullanıldığına ve onların etkili ve iyi örgütlenmiş olmasına rastlanmaz. Bunun gerçekleştirilmesi olanaksız olmakla birlikte pratik de değildir. Çünkü Kanada ve hatta İspanya'da bile çok sayıda diller konuşulmaktadır. Bunun yapılması çok araç gerektirmektedir ve hiçbir ülke pratik olarak bunu gerçekleştirmek için zengin değil ve bu olanaklara sahip değildir.

Dil siyasetinin iyi uygulanmakta olduğu yerlerde, hükümetler, her şeyden önce "dinamik adımlar" modelini uygulamaktadırlar: sayısal bakımdan taşıdığı öneme oranla, belediyeler de dahil olmak üzere administratif yetkililer tarafından belli bir derecede bir dilin kullanılmasının sağlanması.

Kanada, ülkede büyük bir çoğunluk tarafından konuşulmakta olan sadece iki resmi dilin

konuşulduğu bir ülke olarak bilinmektedir. Aleni yetkililer tarafından diğer diller de kullanılmakta, Nunavut dili de yöresel hükümet çerçevesi içerisinde bir resmi dil olarak kullanılmakta. Yasalar ve kurallar esasınca diğer yerlerde de o dili kabarı bir sayıda kişinin kullanmakta olduğu ortamlarda diğer diller de resmi dil olarak kullanılmaktadır. Önemli olan ilke tüm dillerin eşit olarak sayılmalarıdır: daha kabarı bir kitle tarafından konuşulan dillere kendi önemine göre orantılı bir şekilde önemin verilmesi gerekmektedir. Ve anlaşmazlıklardan, karışıklıklardan ve çatışmalardan kaçınmak için bunun ayan bir yasa ile düzenlenmesi gerekmektedir.

Başarılı olan ülkelerde, sadece ayan bir yasama ve uygulamada orantı değil, mevcut enstitü çalışmalarının etkin olmasına çok önem verilmektedir. Bu ülkelerde mevcut olan mekanizmalar dil yasalarının ayan ve anlaşılır olmaları ve onların uygulanmasını temin etmektedir.

Dil haklarının gerçekleşmesi altyapıya yatırımlar ve dolayısıyla hükümetler için harcamalar anlamına geldiği için, Kanada, İsviçre ve diğer ülkeler bu yönde çeşitli enstitülere ve mekanizmalara sahiptir.

İsviçre'de dil hakları kanton-eyalet hükümetleri yoluyla garanti edilmiştir, böyle bir uygulama Bosna Hersek'te de görülmektedir. Administratif işlemlerin çoğu kanton-eyalet düzeyinde yapılırken tek bir dil kullanılmakta, pratikte ise isanların çoğunun dil haklarına karşı saygı gösterilmektedir.

Ademi merkezîyetçilik strüktürünün olmayışı durumunda, yasa ile garanti edilmiş olan dil haklarının kullanılıp kullanılmadığını saptayacak olan enstitüler ve mekanizmaların olması şarttır.

Kanada ve Finlandiya gibi ülkeler dillerin kullanılıp kulla-

nlmadığını gözetleyecek olan özel departmanlara sahip olabilirler. Bu departman Bakanlıkları var olan yasamanın yürürlüğe koyulması ve fonların dağıtım konusunda sorumlu olmakla birlikte, dil yasasının pratikte kullanılmasında gelişmelerin ve sorunların olup olmadığı ile ilgili yılda bir Parlamento raporu sunmaları gerekmektedir. Kanada'da, kamuoyu ile iribatların kurulması ve kamuoyuna hizmetlerin sunulmasına ilişkin politikaların ve programların kordine edilmesi sorumluluğuna sahip olan Hazine Kurulu vardır. Administratif yetkililerinden alınan hizmetler de dahil olmak üzere bu kurul kamuoyunun almakta olduğu dil hizmeti için de yetkilidir. Bu dil siyasetinin yerinde olması-ödenmesi, dil siyasetinin nasıl bir şekilde gerçekleştirildiğini gözetleyen mekanizmaların yerinde olması gibi temel bir sorumluluğa sahiptir.

Bireylerin şikayette buldukları durumlardakendilerineyardımda bulunabilecek kamuoyu ile hükümet yetkilileri çalışmalarını izleyecek olan bağımsız bir "Dil Komisyonerinin" olması hatta daha güçlü bir enstitü yaklaşımı oluşturabilir. Komisyoner, liderlerin temel görevlerinden biri olan insanların dil haklarını gerçekleştirmeleri olduğunun saptanması amacıyla yasaların, kuralların ve politikaların geliştirilmekte olduğu düzeylerde müdahalede bulunmak için yasal bir güce sahiptir. Böyle bir komisyoner ulusal bütçeden garanti edilmiş olan fondan yararlanmakta, gereken personele ve ofislere sahiptir, dil haklarının nasıl bir şekilde gerçekleştirildiğini araştırarak yasal yetkiye sahip ve uyuşma konusunda yılda bir parlamentoya rapor sunabilir. Bazı ülkelerde "Dil Ombudsmanı" aynı rolü üstlenebilir. İnsanlara kendi dil hakları konusunda bilgi verecek departmanlarda bir çeşit eğitim programları da bulunmaktadır.

En sonuncusu da, "işlerin iyi gittiği" ülkelerin çoğunda yetkililerle uyuşmanın olmadığı durumlarda çarelerin arandığı ve araçların bulunduğu ülkelerdir. Diğer sözlerle hükümet enstitüleri başarısız ise bireyler ne yapabilir? Bunun için bir düzine çare bulunabilir:

- Her hükümette insanların haklarını açıklayacak olan bilgileri temin edecek eşgüdüm görevlisi ile yapılması olanaklı olan administratif şikayet mekanizması olabilir. Her departmana şikayeti incelemesi ve şikayete cevap vermesi sorumluluğu düşmektedir.

- Genelde merkezi hükümet departmanının dahil olacağı dil siyaseti için sorumlu olan merkezleştirilmiş ve formal administratif şikayetler mekanizmaları sayısı daha çoktur. Şikayet ve onunla ilgili merkezi düzeyde bir araştırma sonucu genelde öneri yapabilecek güçte sonuçların hazırlanması örneklerine rastlanmaktadır.

- Bir ombudsman ya da dil komisyoneri ağlaşıları araştırabilme gücüne sahiptir, önerilerde bulunabilir ve dil hakları ihlalleri ile ilgili raporları doğrudan doğruya parlamentoya sunabilir.

- Yasa (ya da bazı durumlarda Anayasa) kişinin haklarının ihlali durumunda onun mahkemeye başvurması olanağını sağlayarak, carenin bulunması ve telafinin yapılması için kendisine gerekli olanaklar sağlayabilir.

Genelde bu dört pratiğe sahip olan devletlerde: anlaşılır yasalar, uygulamada orantı; enstitülerin başarılı ve efikas olması ve uzlaşmaya götüren yola zorlayacak araçlara sahip olması, bu ülkelerde dil hakları konusunda genel olarak Avrupa standartları ile uyumlu olan iyi düzenlemelere rastlanmaktadır.

Dillerin Kullanılmasına ait Kanunla ilgili elemanlar

Kosova'da dil haklarının kullanılmasında görülen eksiklikler, bu sorunun yapıcı bir şekilde çözüme kavuşturulmasının gereğine öteden beri işaret etmektedir. Bu sorunun çözüme kavuşması yönünde politik istem, finansi yapısal strüktürden kaynaklanan sınırlandırmalar ve toplumsal-psikolojik engellerin politik açıdan aşılabilir bir güçlük olarak görülürken, yürürlükteki yasal çerçeve – özellikle de «idaredeki dil hakları» bölümü, çözüme götüreceği yoldan ziyade bir problem olarak ortada durmaktadır. Bu yazı, tüm katılımcıların katılımı ile tasarlanacak olan dillere ait kapsamlı ve uluslararası insan hakları enstrümanlarına göre hazırlanmış olan bir yasanın dil haklarına değin hükümlerin anlaşılır olmasını, hem kenttaşlar ve enstitüler tarafından uygulanabilir ve bilinen olmasını temin edebilir. Bunun yanı sıra hükümet yedekleri ve azınlık istemeleri arasındaki anlaşma sürecinden elde edilecek olan ek kazanç yasal garantiyi oluşturmaktadır.

Gianfranco D'Eramo, AGİT Kosova Misyonu, Azınlık Sorunları Yüksek Danışmanı UNMIK Geri dönüş yapanlar ve topluluklar ofisi

Kosova'da yaşayan ulusal toplulukların kamu administrasyon ile olan ilişkilerinde ana dillerini kullanmaları¹ gayet bileşik olan yasalarla düzenlenmektedir. Kosova Anayasal Çerçevesi, insan haklarıyla ilgili tüm belgelerdeki ilkeleri yetkili kılmaktadır². Onların tutarı ve uygulanması modelleri YSFC kanunlarının bir hayli bileşik olan yasal çerçevesiyle düzenlenmektedir³. Ayrıca UNMIK kuralları⁴, administrasyon kuralları⁵ ve Kosova Meclisi tarafından kabul edilen yasalarla da bu alan düzenlenmektedir. Uygulanacak yasal düzenlemeler alanında görülen bu bölünmüşlük ve kargaşa yüzünden, mevcut hukuk düzenlemeler, onları kullanmak zorunda kalanlara pek fazla bir yarar sağlamıyor⁶.

Bunun bir sonucu olarak mahkemeler, savcılar, hukukçular, polis ve sivil idarede çalışan yetkililer, dil konuları hakkında karar almaları sırasında genellikle gelişigüzel ve bağımsız davranmaktadırlar. Dillerin kullanılması hakkına ilişkin uygulamalarda görülen gelişigüzelğin orta-

dan kaldırılması ve bu alanın öngörülen düzenlemelerle sıraya konulması sorunu Geçici Özyönetimsel Enstitülerin (GÖE) başını ağrıtmaktadır.

2004 yılının Nisan ayında, Dillerin Kullanılmasına ilişkin Standartların Uyumlaştırılması Kurulu⁷ «dillerin kullanılmasına ait yasanın Kosova Meclisi tarafından hazırlanıp onaylanmasına kadarki dönemde geçici olarak yürürlükte olacak bir hukuk enstrümanı olarak» kanun hükmünde bir administrasyon kuralının kabul edilmesini önermişti. Kanun hükmünde bir administrasyon kuralının getirilmesi, elbette ki bu alanı düzenleyen hukuk çerçevesinin daha basit olması yönünde umut verici bir adım oluştururdu. Buna rağmen, «bu yerel ürünün» bu alanda kalıcı bir çözümü oluşturacağı pek iddia edilemez. Çok dilliliği uygulamada kararlı olan her demokratik toplumda, dilin kullanılması yönünde önerilen politikaların, büyük bir olasılıkla topluluklarda ve enstitülerde yapılacak

tartışmalardan geçmesi gerekir. Bu tür açık diyalogların sıkça yapılması ve onun değişik enformasyon seçeneklerine dayanmış olması, nihayi sonucu daha kalıcı kılmaktadır. Bu sayede, ayrıca, toplulukların ifade ettikleri dil eşitliği ile idarede bulunanlara düşen yükümlülükler ve GÖE'lerin elinde olan maddi imkanlar arasında denge sağlanarak bunların gelecekte daha dürüst, saygın ve uygulanabilir olmasını da sağlayacaktır.

Kosova'da hangi dillerin kullanılabilmesine açıklık getirecek olan Dillerin Kullanılmasına ilişkin Kanun'da bu dillerin hangi koşullarda kullanılabilceği, onların kullanılmasında hangi derecede yasal güvence alınacağı, buna saygı gösterilmediği durumda ne tür cezaların uygulanacağı gibi geniş kapsamlı bir süreç, yeni kurulan Hükümetin kullanabileceği güzel bir fırsatı oluşturmaktadır.

En başta kanun Arnavut ve Sırp dillerinin hukuksal statüsünü düzenlemelidir. Bu yönde baş-

vurulacak tek hukuk çerçevesini,⁸ 1977 yılında getirilen «Kosova Sosyalist Özerk Bölgesinde Dil ve Yazıların Eşit Olarak Kullanılması Kanunu»⁹ oluşturmaktadır. Bu kanun o dönemdeki Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi'nin tüm teritorisinde Arnavutça ve Sırp-Hırvatçanın eşit olarak kullanılmasını sağlaması yanı sıra «Türk halkının yaşadığı» yörelerde aynı şey Türk dili için de geçerlidir. Bu şekilde Arnavutça ve Sırp-Hırvatçanın teorik olarak tüm Kosova yöresinde tamamen eşitliği sağlanırken Türklerin yaşadıkları yörelerde ise Türkçenin de «azınlık dili» olarak muhafaza edilmesi temin edilmektedir. Sözü geçen Kanun 1991 yılında «Dil ve Yazıların Resmi Olarak Kullanılmasına İlişkin Kanun»¹⁰ ile değiştirilmesine rağmen, bu yasa ayrımcı olması yüzünden hükümsüzdür. 1999 yılından sonra çıkarılan tüm kanunlarda Arnavut ve Sırp dilinin eşitlik ilkesinin tamamen olarak tanınmış olmasına rağmen hiç bir yerde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmemiştir.

¹ Dilin kullanılması hakları arasında kendi dilinin kamu ve özel alanda kullanılmasında yanı sıra, belli bir dereceye kadar administrasyon ve hukuk organları karşısında kullanılmasında düzenlenmektedir. Kendi adının azınlık dilinde kullanılması ve onun resmi olarak kabul edilmesi hakkı, azınlık dillerinde şahsi işaretlerin koyulması ve belli durumlarda azınlık dilleri üzere yer adları (topografi işaretleri) takılması hakları bunlara dahildir.

² UNMIK/REG/2001/9 Kuralı 3. bölümü.

³ 1989 yılının mart ayına kadar veya 1999 yılından sonra kabul edilen ve diskriminasyon vasıfları içermeyen yasalar, insan haklarına ilişkin uluslararası enstrümanlara ters geldikleri durumda ve Kosova'da uygulanabilir olan ve yürürlükte olan kanun hükümlerine aykırı gelmeyen yasalar.

⁴ Diğerleri arasında, UNMIK/REG/2001/9 Kuralı'nın 4.4, 9.3.1.7, 9.1.50-52 bölümlerini, UNMIK/REG/2000/45 Kuralı'nın 9. bölümünü, UNMIK/REG/2001/36 Kuralı'nın 2.3 Maddesini, UNMIK/REG/2004/36 Kuralı'nı, v.b. bak.

⁵ Diğerleri arasında UNMIK/AD 2003/2 Kuralı'nın 4.1 Maddesine bak.

⁶ Olası ayrımcılık olaylarının belirlendiği durumlarda başvurulacak cezaların – inter alia – esasına dayandığını ve bunun 19/2/2004 tarihinde Kosova Meclisi tarafından onaylanan Ayrımcılığa Karşı Yasa ile ilk kez uygulanmaya konduğunu vurgulamak gerekir.

⁷ Bu Kurul UNMIK nezdindeki Topluluk Sorunları Ofisi ile Topluluklar ve Geri Dönüş Ofisi, AGİT, Başbakanlık Ofisi ve Kamu İşleri Bakanlığı yetkililerinden oluşmaktadır.

⁸ UNMIK'in «Kosova'da Geçici Administrasyon Yetkileri»ni düzenleyen 1999/1 Kuralı, 25/71999; UNMIK 2000/54 No'lu Kuralı ile belirlendiği şekilde, 2/9/2000.

⁹ Kosova Sosyalist Özerk Bölge Resmi Gazetesi No. 48/1977, «Kosova Sosyalist Özerk Bölgesinde Dil ve Yazıların Gerçekleşmesine ait Kanunun Değişme ve Tamamlanmasında ait Değiştirge Kanunu» ile düzeltilmiştir (Kosova Sosyalist Özerk Bölgesi Resmi Gazetesi, No. 11/85).

¹⁰ Sırbistan Resmi Gazetesi 45/1991.

Anayasal Çerçeve’de Meclis (ve komisyon) oturumları ile Hükümet (ile ilgili bakanlıkların) düzenledikleri toplantılarının Arnavut ve Sırp dilinde düzenlendiğini belirtmektedir. Resmi belgeler ise her iki dil üzere yayınlanmaktadır¹¹. Dahası, ilan edilen kanunlar Arnavutça, Sırpça, Boşnakça, Türkçe ve İngilizce dilinde yayınlandığını da belirtmektedir. Bunun yanı sıra Pax Linguistica konferansına katılanların çoğu kanunların kabul edilmesi sürecinde beliren bi sürü eksikliklerin Kosova’da iki resmi dil arasında eşitlik ilkesinin yeterince anlaşılmadığından kaynaklandığını ileri sürdü. Kanunların ve administrasyon aktilerinin Arnavutçadan Sırpçaya tercüme edilmesi veya bunun karşı yönde gerçekleştirilmesi gerektiğini, örneğin, yasaklamak gerekir, çünkü her iki dil aynı düzeyde eşittir ve bunlardan hiç birisi diğerine nazaren herhangi bir administrasyon pratiğinde daha üstün olamaz. Bu olgudan hareket ederek merkez ve belediye düzeyinde resmi belgeler aynı zamanda Arnavutça ve Sırpça yazılıp yayınlanmalıdır. Aynı zamanda, ister Arnavutça ister de Sırpça yazılmış olan bir administrasyon akiti hiç bir kısıtlama uygulamadan tüm Kosova teritorisinde tamamen geçerlidir. Bu ilkeden hareket ederek Kosova’nın her vatandaşı, böyle bir tercih yapmasının sebeplerine girmeksizin ve bunun için hiç bir

engel ile karşılaşmaksızın, kamu yaşamını herhangi bir alanında bu iki dilden birini kullanma hakkına sahiptir. Bunun neticesi olarak belediyede görevli sivil memurlar, tıp görevlileri, eğitim personeli, polis, yargıçlar v.b. kendi görevlerini bu iki dilden biri üzere yerine getirme durumunda olmalıdırlar.

Arnavut ve Sırp dillerin statüleri düzenlendikten sonra Kosova’da kullanılmakta olan diğer dillerin – Boşnakça, Hırvatça, Goran, Roman ve Türk dilinin de kullanılmalılarının ikircimliğe yer bırakmayacak şekilde kanunla düzenlenmeleri gerekir. Bu dillerden eğitimde, mahkemede, administrasyon organları önünde, medyada, kültür etkinliklerinde, ekonomik ve toplumsal yaşamda ve sınır ötesi ilişkilerde kullanılmaları ayrıntılara kadar belirtilecek önlemleri içermelidir.

Azınlık ve Yöresel Dillere ait Avrupa Beyannamesi¹² bu yönde özel talimatları içermektedir. Beyanname (II Bölüm) ile belirlenen yerine getirilmesi yükümlü kılınan prensipleri ve (III. Bölüm-den) bi sürü önlemleri içermektedir ve burada yer alan ilkelerden 35 tanesini Kosova Hükümeti seçip II Bölüm ile öngörülen ilkelere¹³ politika, yasama ve pratikte gerçekleşmesini sağlamalıdır.

Bu kuralların yerine getirilmesi derecesi yöresel ve azınlık dillerini içererek (i) devletin belli teritorisi içinde bu devlet vatandaşları tarafından gelenek-

sel olarak kullanılan bu dili kullanan vatandaş grubu devletin diğer vatandaş sayısına nazaren çok daha küçüktür; veya (ii) devlette kullanılan resmi dilden (bir veya fazla sayıda devlette) farklılık arz ederek¹⁴ resmi dile yakın olan şivelere göre (bir veya birkaç taneye nazaren) veya göçmenlerin dillerine göre farklılık arz etmektedir. Kosova örneğinde bu definisyon yanıt verilemez birçok soruna yol açmaktadır. Sözcüseli Goran dili özel bir dil olarak mı kabul edilmeli ya da burada konuşulan yerli Roman dili «yöredışı diller»¹⁵ vasıflarını mı içermektedir sorularına yanıt vermemektedir. Diğer yandan bu definisyon, aralarında bir hayli benzerlikleri içeren Boşnak ve Hırvat dilleri ile ilgili özel önlemlerin alınıp alınmaması konusunda kararın alınmasında da pek fazla bir işe yaramıyor. Dillerin lingvistik açıdan derecelendirilmesi veya dillerin yaşadıkları evrim kriterileri de bu genelgenin hangi diller için geçerli olduğu konusunda kararın alınmasında yardımcı olamıyor. Bu durumla ilgili politikaları saptayanların yararlanabilecekleri tek yazılmamış kural, iyi niyet, esneklik ve pragmatizme ve pratik çözümlere başvurmalarıdır. Kosova enstitüleri, değişik topluluk temsilcileriyle bir araya gelerek, her dilin spesifik özelliklerini nazare alarak ve bu dili konuşan vatandaşların belli bir yörede yoğun olarak yaşayıp yaşamadığını ve bu dillerin ne

kadar uzun bir zaman dilimi içerisinde kullanıldığını, dilin günlük yaşamda kullanılması oranı ve diğer yöresel dillerle ilişkilerini gözönünde bulundurup istemleri değerlendirmelidir. Bu yönde bi sürü belge ve dokümanlar¹⁶ da yardımcı olabilir.

Bundan sonraki safhada atılacak en önemli adım, daha önceleri Kosova’da yöresel ve azınlık dili olarak sayılan hangi diller konusunda Genelge’nin III Bölümünden hangi tutumların Kanun ile belirlenmesi gerekir. «Siparişe» göre yükümlülüklerle imkan verdiği için, Genelge, değişik durumlarda azınlık dillerin hangi seviyede kullanılıp esirgeneceği yönünde bir hayli esnek imkanlar sağlamaktadır. Sözcüseli ilköğretimle ilgili şu imkanlara Genelge’de yer verilmektedir: :

- i) ilk öğretim önemli yöresel ve azınlık dillerinde yapılabilir; veya
- ii) ii) ilk öğretimin önemli bir bölümü önemli yöresel ve azınlık dillerinde yapılabilir; veya
- iii) iii) ilk öğretimdeki ders plan ve programları çerçevesinde önemli yöresel ve azınlık dillerin öğrenilmesi gerçekleşebilir; veya
- iv) iv) yukarıda belirlenen i)-den iii)-e kadarki önlemlerden biri uygulanmalıdır ve böyle bir şey en azında hatırı sayılır sayıda aileden bu tür eğitim için talebin geldiği durumlarda gerçekleşmelidir¹⁷.

¹¹ UNMIK/REG/2001/9 Kuralı’nın 9.1.49 ve 9.3.17 bölümlerini bak

¹² 5 Kasım 1992 tarihli Avrupa Konseyi Yöresel ve Azınlık Dilleri Genelgesi 1 Mart 1998 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. 15 Temmuz 2004 tarihinde kadar, Genelge şu 17 devlet tarafından kabula edilmiştir: Ermenistan, Avusturya, Hırvatistan, Kıbrıs, Danimarka, Finland, Almanya, Macaristan, Lihtenştayn, Hollanda, Norveç, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre ve Büyük Britanya.

¹³ Avrupa Konseyi Yöresel ve Azınlık Dilleri Genelgesi 7. Maddesinde yer alan sekiz temel ilke şunlardır: 1) Yöresel ve azınlık dili bir kültür zenginliği olarak kabul edilmeli; 2) Her yöresel ve azınlık dilinin coğrafi konumuna saygının gösterilmesi; 3) Böyle bir dil – dillerin tanıtımı yönünde kararlılığa ihtiyaç var; 4) Bu dillerin sözlü veya yazılı şeklinin günlük hayatta kullanılması körüklenmeli ve/veya kolaylık sağlanmalı; 5) Tüm ilgili safhalarda bu dillerin okutulması ve öğretilmesi için gereken önlem ve araçların sağlanması; 6) Önemli uluslar arası değiş tokuş promosyonu; 7) Yöresel ve azınlık dilinin kullanılmasının caydırılması, kalımının veya gelişmesinin tehlikeye düşürülmesiyle ilgili tüm özsürs farklar, kısıtlamalar veya güçlükler yasaklanmaktadır; 8) Tüm dil gruplarına karşı devletin karşılıklı anlayışının promosyonu.

¹⁴ Ibidem, Madde.1 (a).

¹⁵ “Teritoryel olmayan diller” devletin diğer vatandaşlarının kullandıkları dilden (bir veya daha fazla) farklılık arzeden ve diğer vatandaşlar tarafından kullanılan dil, devletin belli bir teritorisinde geleneksel olarak kullanılmasına rağmen, devletin belli bir teritorisiyle ifade edilemeyeceği dilleri kapsamaktadır”, ibidem, Madde 1 (c).

¹⁶ Diğerleri arasında, Ulusal Azınlıkların Eğitim Görmelerine ve İlişkikteki Açıklamalarıyla beraber Hag (La Hey) Önergeleri (1996), Ulusal Azınlıkların Dillerinin Kullanılmasına İlişkin ve İlişkikteki Açıklamalarla beraber Oslo Önergeleri (1998), Elektronik Medyalarda Azınlık Dillerinin Kullanılması Yönetmeliğine (2003) bak. Bu malzemeye şu adresten ulaşabilirsiniz: <http://www.osce.org/hcnm/documents/recommendations/index.php>

¹⁷ Aynı, Madde. 8 (b).

Prishtinë/Priştina/Priştine belediyesi'nde Noel işareti sadece Arnavutça ve İngilizce olarak yazılmış bulunmaktadır.

Şöyle ki her tür çözümler için belli dili konuşan topluluk temsilcileri ile GÖE arasında diyalog sayesinde çare aranmalıdır.

Belli bir dil azınlığı için belli hizmetlerin sağlanması yönünde bu dili konuşan insanların asgari oranı veya yüzdeliği saptanırken, bu konuda karar veren faktörler ilk sırada yeterince güçlü bir şekilde yapılan talebi gözönünde bulundurmaktadırlar. Daha başka sözlerle, enstitülere müracaat edenler arasında başka bir dili konuşanların sayısı bir hayli kabarık ise, idarede olanlar, bu dil üzere belli hizmetleri temin etmek zorundalar. Bu ilkeyi açıklarken Dr De Varen «kaygan modelden» yararlanmaktadır.

Daha başka sözlerle, enstitülere müracaat edenler arasında başka bir dili konuşanların sayısı bir hayli kabarık ise, idarede olanlar, bu dil üzere belli hizmetleri temin etmek zorundalar. Bu ilkeyi açıklarken Dr De Varen «kaygan modelden» yararlanmaktadır.

En alt kademelerden başlayarak [...] belli bir azınlık diline mensup olanların, önemli bir sayıda yaşadıkları yörelede, değişik bölümlerde hizmet sunan memurlar en azında bu azınlık dilinde belge ve dokümanları bulundurmalarıdır. Bu sayının artması durumunda, memurlar, iki dil veya sadece azınlık dili üzere belgelerin düzenlenmesi yanı sıra azınlık dilinde yapılan talepleri de kabul etmeli ve o dilde yanıt vermelidirler. Ahalinin gayet önemli bir sayısı bir azınlık dilini konuştuğu yörede iki dil üzere bir nevi administrasyonun uygulanması bu çizel-

genin üst sıralarında bulunmalıdır. Bu durumda ahalî ile temas halinde olan ve resmi olmayan veya azınlık dilinde yanıt verebilecek yeterli sayıda memurun bulundurulması ve bu gibi yörelerde kamu organlarının çalışmalarında her günkü çalışma ve intern bir dil olarak azınlık dilinin kullanılması gerekir¹⁸.

Önemli olan olgu ise Dillerin Kullanılmasına ilişkin Kanun'da ona saygı gösterilmediği durumlarda uygulanacak cezaları içermesidir. Bu alanı düzenleyen 1977 yılına ait YSFC'nin ilgili yasasının 44 Maddesinde, kendi görevlerini yaparken bu kanunun değişik hükümlerini çiğneyenlerin 20.000 dinar para cezasına çarptırılacağı belirtilmektedir. Bu konuda başvurulacak daha yeni yasayı ise Diskriminasyona Karşı Kanun oluşturmaktadır. Bu yasa ilkelerini çiğneyen özel veya tüzel (gerçek) kişilere parasal cezaların saptanması ve mağdur kişilerin zararlarının karşılanması ve telafi edilmesi öngörülmektedir.¹⁹ Ceza ağırlığının saptanması sırasında, gözönünde bulundurulması gereken temel ilke olarak, belirlenen cezanın caydırıcı, etkili ve işlenen suçla orantılı olması gerekir. Cezalar belirlenirken işlenen suçun ağırlığı ve tabiatı nazare alınmalıdır; daha ağır cezaların

ise ulusal esasa dayanan kin ve nefretten kaynaklanan ve bilerek işlenen suçlar için verilmeleri göz önünde bulundurulmalıdır.

Kanun sayesinde saptanan politikaların değerlendirilmesi nihayi bir şekilde çözüme varmalıdır. Kanunun gerçekleşip gerçekleşmemesinin sürekli izlenmesi sistemi Hükümet açısından son derece yararlı bir aracı oluşturması yanı sıra, yurttaşlar açısından da son derece önemlidir. Çünkü demokratik bir toplumda temel ilke kamuoyunun gözetilmesi olarak belirlenmiştir. Belli aralıklarda yapılan değerlendirme, değişik kurulların yerine getirilmesi için raporların sunulması biçimi ve yoğunluğunu düzenlemektedir. Bu olgudan hareket ederek izleme ve rapor sunmanın aksamasız yürütmesi en önemli olgudur. Bu konuda Başbakanlık tarafından bağımsız veya idareye kısmen bağlı bir organ oluşturulabilir. Dil toplulukları temsilcilerinden oluşturulacak olan bu organa, saptanan politikaların sürekli incelenme ve değerlendirilmesi işi verilebilir. Bu organın Hükümet için hazırlayacağı raporlarda yerine getirilmesi gereken önergelere de yer verilir. Bu değerlendirme diğer organlara ve kamuoyuna da sunulabilir.

Yürürlüğe geçeceği ilk dönemde, rapor sunma dönemlerinin daha kısa olması yararlı olabilir. Aslında bu eylemin dillerin gerçekleşmesine ilişkin rapor²⁰ hazırlama işiyle uyumlaştırılıp aynı zaman içinde gerçekleşmesi yararlı olabilirdi. Diğer yandan Beyanname ile de bir rapor sunma mekanizması öngörülmektedir. Bu sayede üye ülkeler bu belgede yer alan hükümlerle uzlaştıklarını bildiren raporu görüşmek üzere Uzmanlar Komisyona²¹ sunar, bu organ ise yerine getirilmesi

açısından mecburiyet taşımayan sonuçları çıkarıp yayınlar. Bu tür raporların yapılması sayesinde var olan kaynakların daha başarılı bir şekilde kullanılması da sağlanmış olacaktır. Diğer yandan, bunun sayesinde GÖE'lerin gelecekte artacak şekilde rapor hazırlaması için altyapı ve kaynak oluşturması da sağlanmış olacaktır. Gelecekteki dönemde BM İnsan Hakları, Medeni ve Politik Haklar Kurulu ve BM Ekonomi, Toplumsal ve Kültür Hakları Kurulu için bu tür raporların hazırlanması gerekecektir.

Kosova'daki medeni toplum, bu kanunun getirilmesi sayesinde dil alanında görülen çeşitliliğin takdim edilmesine önemli ölçüde yardım etmiş olacaktır. Örneğin, sivil toplum örgütleri, Genelge'nin III Bölümündeki kurullar ile uygulanması öngörülen dillerin seçilmesinde Hükümete yardımın sunulmasında kilit rol sahibi olabilir. Aynı zamanda, sivil toplum örgütleri Kanun'un uygulanması sırasında ortaya çıkan problemler hakkında Avrupa Konseyi'nin Bağımsız Uzmanlar Kurulu'na öğüt ve talimatlarla bulunabilir. Bu kanunun hazırlanması ve uygulanması sırasında GÖE'lere yararlı öğütlerde bulunan uluslar arası topluluk, saptanan politikalara saygının gösterilmesi alanında da çok önemli bir rol oynayabilir. Ve en sonunda, Kanun ile öngörülenlerin tüm düzeylerde ve sektörlerde yerine getirilmesi için gereken finansal araçların temin edilmesi de gerekir.

Kosova'da dil politikalarıyla ilgili tartışmalar beklenilenden daha uzun sürebilir. Bu yönde «ivedi bir çözüm» yoktur. Demokratik toplumlarda yürütülen tüm temel tartışmalarda olduğu gibi bu örnekte de yürütülen süreç kadar elde edilecek sonuç da önemlidir.

¹⁸ İnsan haklarının ayrılmaz hakları olarak dil hakları, Fernan De Varen, MOST multikültür toplumlara ait dergi, Cilt 3, No.1, 2.12, 2.13, UNESCO (2001. yılı).

¹⁹ Diskriminasyona Karşı Yasa'nın 9. Maddesine bak.

²⁰ Böyle bir şeyi Kosova'ya ait Standartların Uygulanması Planı ve Ulusal Azınlıklara ait Çerçeve Sözleşme de öngörmektedir.

²¹ Uzmansal Kurul tarafından hazırlanan Rapor, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu'na sunulur. Raporda, ilgili devletlerle ilgili talimatlarla da yer verilmektedir. Uzmansal Kurul'un sunduğu Raporu görüştüktan sonra, Bakanlar Kurulu, Raporun yayınlanması için karar alabilir. Aynı zamanda, Genelgeden kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmeleri yönünde devletlere kendi politikalarını, kanunlarını ve uyguladıkları praktikleri değiştirmeleri için önerilerde bulunabilir.

Amaç Bildirisi

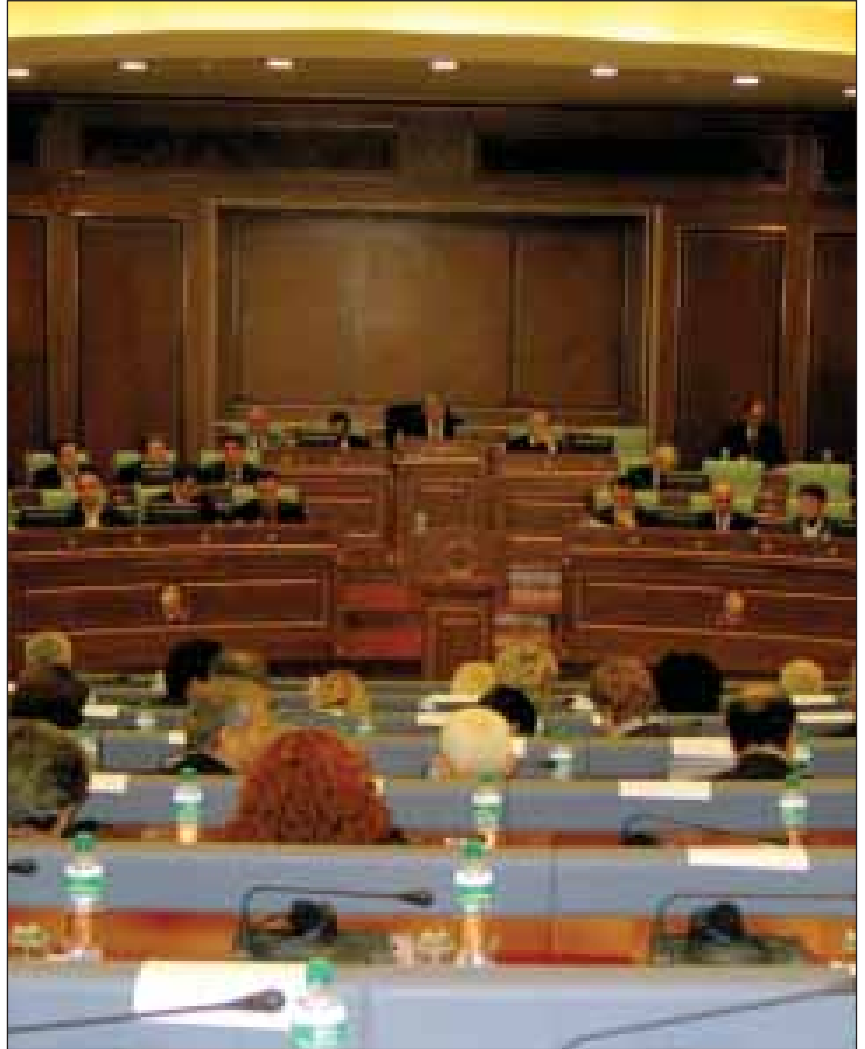
Kosova Meclisi'ni desteklemeyi amaçlayan demokratikleştirme programlarının koordinatörü olan Meclis Destek Girişimi (MDG), Kosova Meclisi'ni, mümkün olan en kısa zamanda, hukukun üstünlüğü ilkesine bağlı, tüm topluluk ve vatandaşların eşitliğine saygılı, istikrarlı, işlevsel ve üretken bir yasama organı haline gelebilmesi için, beceril geliştirme yoluyla destekleyerek güçlendirmek ve profesyonelleştirmek için çalışmaktadır.

MDG üyeleri, bu amaç doğrultusunda, kaynakları ortak bir hazinede bir araya getirmek için çalışacaklardır. MDG'nin cabaları, demokratik yöntem kurallarının bilgisine dayalı ve bu kurallara saygılı bir demokratik siyasi kültür, saydamlık ve kamuya karşı sorumluluk, bir yasama gündeminin geliştirilmesi ve uygulanması, Yürütme'nin denetimi ve Meclis'in çokdilliliğine saygı gibi konulara odaklanacaktır.

Aşağıda adları yazılı kuruluşların koordinatörü olarak MDG, konferanslar ve eğitim amaçlı seminerler düzenleyerek, Komiteler ile eğitim programları düzenleyerek, yasama sürecine ilişkin teknik danışmanlık hizmeti sunarak, Başkanlık Divanı, Komite Başkanları ve Meclis üyelerine tavsiyelerde bulunarak, çeşitli ülkeler ve onların meclislerine mesleki ziyaretler düzenleyerek, yasama personeli ve Meclisin tercüman kadrosu için eğitim programları düzenleyerek altyapı desteği sunmaktadır. Danışman ve müşavirlerin Meclis ve komitelere yönelik çalışmaları da MDG-koordinasyonunun bir parçasıdır.

MDG'nde rol alan kuruluşlar:

Friedrich Ebert Vakfı (FEV), Friedrich Naumann Vakfı (FNV), Konrad Adenauer Vakfı, Doğu -Batı Parlamento Pratiği Projesi (Holanda), Kosova Araştırma ve Geliştirme Siyaseti Enstitüsü (KIPRED) İşbirliğiyle gerçekleştirilmiştir. Avrupa Yeniden Yapılanma Ajansı (EAR), ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) Ulusal Demokrasi Enstitüsü işbirliğiyle (NDI), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) ile Parlamentolararası Birlik (IPU), AGİT Demokratikleştirme Bölümü, Başbakanlık'ın etkin desteğiyle birlikte Meclis Sekreterliği, UNMIK'in IV kolu (AB) Avusturya, Belçika, Almanya, İtalya, Danimarka, İsviçre, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletlerinin Priştine'deki temsilcilikleri.

<http://www.kuvendikosoves.org>
<http://www.skupstinakosova.org>
<http://www.assemblyofkosovo.org>

ASI
NEWSLETTER

AGİT Misyonu Karargahları, 38000 Priştine

Tel. (+381-38) 500 162 Faks: (+381-38) 500 188

İrtibat kuracağınız kişi: franklin.devrieze@osce.org

<http://www.osce.org/Kosova>

Bu bültende ortaya atılan görüşler katkıda bulunanların kendi görüşleridir ve Meclis, AGİT'in Kosova Misyonu ya da ASI partnerleri olan örgütlerin görüşlerini temsil etmemektedir.